I M 220 22 E.

VÕITLEJA

TOIMETUSE LIIKMED: Põhja-Ameerika Ühendriikides: B. Juht; Austraalias: A. Sinka, A. Kimmel; Inglismaal: V. Pärtel; Kanadas: E. Tiivel, V. Raiend; L.-Ameerikas: H. Vari; Rootsis: P. Kangro, J. Adila; Saksamaal: A. Rebane, A. Joonson, I. Peterson, A. Schmidt.

EESTI RADA

Peatoimetaja: A. Joonson
Tegevtoimetaja: I. Peterson
Majandusjuht: A. Schmidt
Toimetus ja talitus: 6900 Heidelberg 1 Postfach 1774
Pangakonto: Volksbank Heidelberg, konto nr. 4249

Ajalehe
EESTI SÕJAMEES
1917. aasta
traditsioonide kandja

Veebruar 1972
Nr. 2 (236)
21. aastakäik

Läkitused 24. II. 1972

EELK PEAPIISKOP KONRAD VEEM LÕPETAB OMA ISESEISVUSPÄEVA LÄKITUSE JÄRGMISELT:

Eesti Vabariigi aastapäeval soojendame südant kaunite traditsioonidega, milledes esinevad kõige olulisemate tunnustena rahvuslipp ja rahvushümn. Mis on pühitsemiste alus ja sisu? Aluseks on muidugi rahvuslik päritolu, mis end avaldab rahvuslikus teadvuses. Kui sellele ei lisandu muud, ollakse üksi. Seda mõistes võidakse aru saada sellest kirjeldamatust kasust, kui liitlaseks on Jumal, kes omasid ei jäta maha üheski olukorras.

Eesti rahvas vajab tugeva rahvusliku teadvusega ja suure usuga mehi, naisi ja noori. Väike usk tähendab väikest lisa, suur usk annab suurt lisa. See, kes tahab, et tema usk kasvaks, hinnaku emakeelseid jumalateenistusi, Piiblit, palvet. Tema harrastagu neid oma igapäevases elus ja leiku usutegusid, et Püha Vaim teda uueks inimeseks kujundaks.

Maa-alaliselt ja seega üldiselt mõeldud palve „Su üle Jumal valvaku" vajab tegeliku eluga sidumist. Selleks on eestpalve kaaseestlaste heaks, kellede usk on nõrkenud elu löökide all, kellede rahvuslik iseseisvus on kahanenud võõra ümbruse surve tõttu.

Armastuse usust lähtudes tervitan ma Teid, eesti rahva vennad, õed ja lapsed. Ma õnnistan Teid, kes kõnnite Jumala teedel ja kutsun armu osadusse neid, kes on vahepeal teistele teedele läinud! Jumal annab meile usu kaudu kõik võimalused, milliseid vajame elamiseks, püsimiseks, võitmiseks.

Põhja-Ameerika Ühendriikide
EESTI OHVITSERIDE KESKKOGU
ja EESTI VABADUSVÕITLEJATE LIIDU
TERVITUS
EESTI VABARIIGI AASTAPÄEVAL

Eesti Vabariik sündis sõjas, oma poegade ja tütarde tolleaegse olukorra kohaselt targa ja otsustava võitluse tulemusena. Teises Maailmasõjas eesti meeste sangarlik võitlus ei taastanud vabadust punasest ikkest, sest olukorrad polnud selleks soodsad. Kui praeguses olukorras tekkiks sõda Eesti piirkonnas, siis see tooks hirmsat hävitust aatom- ja muude masshävituse pommide läbi kogu eesti rahvale ja maale. Seepärast ei saa pooldada Eesti sõja teel vabastamise katseid. Eesti vabastamiseks, selleks sobiva olukorra loomiseks, me peame töötama ja võitlema valitud sõnarelvadega.

Meie austus ja tervitus Eestis ja Nõukogude vanglas-riikides kannatavatele rahvuskaaslastele! Teie tarkus, praeguses olukorras vajalikuks osutuvaks mõistlikult-vaikseks vastupanuks punavene orjaikkele, olgu eeskujuks vabaduses elavatele eestlastele meiepoolses võitluses!

Me soovime tarka mõtlemist ja tegutsemist kõigile vabaduses elavatele eestlastele, et me oma sammudega tooksime Eestile tõelist olukorra leevendust ja vabaduse saabumise kiirenemist, ja et me puudulikult kaalutud tegudega ei raskendaks kannatavate rahvuskaaslaste piinasid ega pikendaks vabanemise ooteaega!

Eesti Vabariik on ainult ajutiselt orjastatud. Me usume, et õiglus saavutab võidu rahvastevahelises elus ja Eesti saab jälle vabaks!

SU ÜLE JUMAL VALVAKU!

Baltikumi kommunistid ründavad venestajaid

Üle Soome ja Rootsi saab alles nüüd teatavaks, et kolm (või neli?) noorema põlvkonna eesti kommunisti koostasid ülevaate Eesti venestamisest ja sokutasid selle ühele Põhjamaale sooviga, et see avaldatakse tõlgitult mõnes NATO riigi suuremas ajalehes. Ülevaates nõuti, et Eesti Kommunistlik Partei (mis siiani oli ja on N. Liidu, s. o. Venemaa kompartei filiaal) saaks täieliku autonoomia ja seega kontrolli Eesti siseasjade üle, et sel teel piiri panna venestamisele. Enne, kui vahendajad said selle kirjutuse ära tõlkida ja tõlked Norrasse, Prantsusmaale ja Saksamaale saata, tuli koostajate poolt kokkulepitud signaal: seda kirjutust sel kujul mitte avaldada ja oodata uut varianti. Seda polnud jaanuaris veel tulnud.

✱ Ei ole täpselt teada, kas see Eestis trükitud põrandaalune lendleht pealkirjaga „Eesti eestlastele!", mille avaldas Rootsis ajaleht „Teataja" ja kus nõutakse venestamise lõpetamist, on mõningal määral identne ülalnimetatud ja välismaailma sokutatud, kuid avaldamata jäänud kirjutusega.

✱ Teatavasti ilmus mõne aasta eest paljudes välislehtedes noorte eesti teadlaste üleskutse, milles taotleti esmajoones iseseisvust eesti teadusele, samuti ka venestamise lõpetamist.

✱ Jaanuarikuu lõpul avaldas üks suur rootsi ajaleht 17 läti kommunisti kirja-üleskutse Lääne kommunistlikele parteidele, kus teravasti rünnatakse Moskva rahvuste-poliitikat, mis pole midagi muud, kui süstemaatiline venestamine.

✱ Leedust, kus venestamise rindel Kreml pole seevõrra aktiivne, kui just Lätis ja Eestis, tuleb katoliku kiriku liini mööda informatsioone, et noorema põlvkonna parteilased on samal määral aktiivsed võitlejad vene hegemoonia vastu Leedu valitsemisel ja kultuuri sogamisel vene elementidega.

✱ Kui nende informatsioonide juurde tõmmata veel Venemaal põranda all paljundatud „Jooksvate sündmuste kroonika" teated, et viimastel aastatel on aset leidnud arreteerimised Tallinnas, Tartus, Riias, Miitavis, Vilnos, Kaunases ja mitmetes Baltikumi väiksemates keskustes, siis on pilt suhteliselt täiuslik, sest vangistatud on peamiselt noorema põlvkonna kommunistid ning üliõpilased.

Linnasissid ohustavad heaolumaid

Möödus kaugelt üle poolesaja aasta, enne kui maailma avalikkus tajus omaaegseid Lenini õpetussõnu noortele: „. . . minge noorte juurde ja aidake neid relvastada nugadega, revolvritega ja õliga imbutatud kaltsudega kahjutulede tekitamiseks. Üksikutele õpetage politseinike tapmist, teised katsugu läbi viia pangarööve, et sel teel hankida raha edaspidiseks tegevuseks. . ."

Nendele Lenini õpetussõnadele on ehitatud rida revolutsioonitegemise õpetusi; eriti linnades tegutsevatele partisanidele, guerilladele või eesti mõistes sissidele. Need õpetused on levinud ja — eriti Lääne heaolumaades — tegutsevad kommunismile teed ettevalmistavad anarhistlikud löögigrupid. Tapetakse politseinikke, pantvange, röövitakse panku ning süüdatakse põlema kaubamajasid. Oht on suurem, kui arvatakse. Olgu muuseas märgitud, et sellistes gruppides on tegutsenud ja tegutseb ka Eestist pärinevaid noori!

Möödunud aastal ilmus Carlos L. Marighella sulest õpetus ja käsiraamat, kuidas tuleb organiseerida tihedalt asustatud aladel sissitegevust: „Minimanuel of the Urban Guerilla". Autor on küll punase sissina pidanud lõpetama oma elupäevad Sao Paulos, kuid tema mõttekaaslased on hoolt kannud, et see raamat on nüüd näinud trükimusta — USA-s!

Marighella näitab praktilisi teid sissitegevuse rakendamiseks mitte ainult Ladina-Ameerikas, vaid ka mujal maailmas.

●**Sissitegevuse peaülesandeks linnades on sõjajõudude demoraliseerimine** ning selleks tuleb sooritada atakke militaarsete üksuste, eriti aga ameerika omade vastu, kus neid olemas, kuid ka igasuguste teiste kodanlike huvisfääride vastu, mille kaudu oleks võimalik aktiveerida sissitegevust, milline siis hiljem mängiks otsustavat tegurit järgnevas kommunistlikus revolutsioonis.

●**Esimeses järjekorras tuleb provotseerida politseid**, et see rakendaks sissitegevuse lämmatamiseks karme ja tooreid abinõusid, see võimaldab öelda avalikkusele, et kehtiv kodanlik võim tahab täielikult hävitada igasuguse opositsiooni. Aegajalt võib siis rahvas uskuma hakata, et politsei on kõiges süüdi ning on teinud oma aparatuuriga rahva elu kibedaks ja väljakannatamatuks.

„Minimanuel" õpetab edasi, et kehtiva korra halvamiseks tuleb rakendada igasugust mõeldavat sabotaazhi, terrorit, röövretki, inimrööve ja mõrvasid.

● **Sissitegevus peab end finantseerima ise kodanlaste arvel.** Selleks tuleb varastada relvi, igasuguseid sissitegevuseks vajalikke seadeldisi, nagu saatejaamasid jne., raha ja sõidukeid. Varustust tuleb hankida sissemurdmiste teel politsei ja sõjaväe ladudest, raha tuleb aga röövida pankadest ja kaubanduslikest ettevõtetest. Marighella ütleb, et kõik revolutsiooni ja selle ettevalmistamise kulud tuleb kanda kapitalistidel, imperialistidel ning nende poolehoidjatel.

Sissi kvalifikatsioonide kohta ei seadnud Lenin üles erinõudmisi, küll aga Marighella, kes nõuab neilt igasuguste mootorsõidukite juhtimise oskust. Motoriseeritud sissitegevus võimaldab kiiret kontsentreerumist, samuti hajumist pärast ataki sooritamist, enne kui politsei jõuab sekkuda üritusse.

Sisside rünnakud tulevad läbi viia väikestes gruppides. Vastaspoolt tuleb petta vale häiretega, mis võimaldavad ülatusrünnakuid mujal sisside oma määramisel ja otsustamisel.

„Minimanuel" jagab kogu sissitegevuse nelja ossa:

1. Tuleb aktiivselt osa võtta massidemonstratsioonidest ning seal ahvatleda osavõtjaid vägivallaaktide sooritamisele, nagu politsei atakeerimine, barrikaadide ehitamine, äride lõhkumine, autode põlemasüütamine jne. Tuleb sekkuda õppeasutuste rahutustesse ja tööliste streikidesse, õhutades osavõtjaid vastavate ehituste okupeerimisele ning pantvangide võtmisele. Sihiks olgu materjaalsete kahjude tekitamine, moraali laostamine ning autoriteedi jalgadealla tallamine.

2. Julgete ning jõuliste rünnakute teostamine relvade, raha, sõidukite ja muu vajaliku materjali hankimiseks.

3. Organiseerida efektseid sabotaazhiakte, röövida inimesi lunaraha nõutamiseks ning läbi viia vajalikke mõrvasid, sisendades sellega üldsusele hirmu ja tasakaalutut hoiakut.

4. Psüühiliselt organiseerida närvisõda, levitada kuulujutte ning luua usaldamatuse ning ebakindluse tunnet kogu riigis. Selleks tuleb kasutada vale hoiatusi eelseisvatest pommiatentaatidest ja vägivallaaktidest. Samaaegselt tuleb levitada võltsitud andmeid kehtiva korra poolt teostatud piinamistest ning muudest ebainimlikest sammudest „opositsiooni" mahasurumiseks ning neid teateid katsuda levitada rahvusvahelise pressi kaudu kogu maailmas.

Marighella raamatut sirvides meenuvad tahtmatult Montana ülikooli ajalooprofessor K. Ross Toole sõnad, milledega ta paljastab Läänes üha enam pead tõstvat radikaalset liikumist, mille sihiks on senise ühiskonnavormi muutmine. Ta leiab, et see lainetus on karjuvas vastuolus inimese loomuliku mõistusega ja imestab, et Läänes tööd tegev ühiskond vaatab sellele liikumisele passiivselt pealt. Seda reeturlikku pealtvaatamist või vaikset aktsepteerimist nimetab prof. Toole „vaba maailma araks kapitulatsiooniks".

JA

USA armee vähendatakse 12 diviisile

Massiliselt uusi kindraleid, kaptenite ja majorite ülendamine seisatati

P.-A. Ühendriikides ülendati korraga 76 lennuväe koloneli brigaadikindraleiks, nende hulgas ka kolm korda maailmaruumi-lennul käinud astronaut Thomas Strafford, teise naiskindralina Ethel Hoefly ja kolmas neegrist lennuväekindral Lucius Theus.

Need massilised kindraliks-ülendamised tunduvad seda imelikumad, et vahepeal on kogu USA armees seisatatud ülendamised kapteniks või majoriteks. See ülenduste-stop kestvat vähemalt 30. juunini k. a. Edasi on teada, et lähemate kuude jooksul saadetakse reservi või erru 50 kuni 60 tuhat ohvitseri, peamiselt selliseid, kes on reservohvitseri ettevalmistusega ja alla 18 aastat armees teeninud või siis pensionipiiri ületamas. Sellega seoses tõmmatakse USA armee kokku 12 diviisile! Arv 12 võib tunduda kohutavalt väiksena, on aga mõningal määral siiski seletatav sellega, et USA diviisid on normaalkoosseisudes suured: soomusdiviis 16 580, jalaväediviis 16 504, langevarjurite oma 13 749 meest. Vene diviisid on alla 10 000 meest ja tulejõult võib neid võrrelda USA brigaadidega.

Samal ajal, kui kaptenite ja majorite ülendamine on pandud seisma, ülendatakse iga päev 1—2 majorit kolonelleitnandiks. Eestlasest major Jaan Kurgvel (praegu Vietnamis) ülendati hiljuti kolnelleitnandiks.

Moskva-metropoliidi läkitus pagulas-vaimulikele

„Tallinna ja Eesti metropoliit" Aleksius saatis „jõululäkituse" „Eesti Piiskopkonna pühitsetud kirikuteenijatele, munklusviibijatele ja õigeusulistele usklikele" nii eesti kui ka vene keeles. Selle läkituse said ka kõik paguluses viibivad eesti ortodokssed vaimulikud, kelle aadress oli Moskvas teada.

Läkituse lõpul on järgmine kärbe:

„Tervitan teid, Issandas armastatud isad, vennad ja õed algava Jumala armu uusaastaga. Olgu uus 1972. aasta, millesse meie astume, rohke ja rikkaliku Jumala armu aastaks meie Isamaale, Pühale Kirikule ja teile kõigile — Ema-Kiriku lastele ja meie Suure Kodumaa kodanikele.

Palun Jumala õnnistust hingekarjastele, munkluses-viibijaile ja kõigile õigeile lastele — meie piiskopkonna õigeusulistele usklikele — eelolevaks uusaastaks sooviga: vastu võtta meie Issanda rõõmus lunastavat Kristuse sündimise püha."

Vene kombe järgi on läkituse all järgmised tsensuuri ja trükikoja märgid: „K. 6990. 200. 13. XII. 1971". See keskmine number tähendab trükiarvu, tiraazhi. Seega on seda läkitust võimude poolt lubatud trükkida kõigest 200 eksemplari; küllap vist iga eesti ortodoksse vaimuliku kohta kodu- ja välismaal ainult üks eksemplar.

Läkitusest nähtub, et Mosva volinik Aleksei von Rüdiger käsitleb ka pagulasvaimulikke kui „Ema-Kiriku" (Suure Kodumaa) lapsi ja seega oma alluvatena.

*

EAÕ Kiriku pronotar ja Sinodi abiesimees Jüri Poska käis Oslos, kus tal oli kohtamine Konstantinoopoli patriarhi poolt määratud Oslo ja Norra ortodoksse piiskop Ferapontosega.

Võib arvata, et see kontakt oli seoses meie lehe poolt korduvalt käsitatud teemaga: miks ei saa eesti ortodoksid uut piiskoppi ja miks laseb Konstantinoopoli patriarh oma „vaenulikul vennal", Moskva Nikodimil, ennast ülemängida ja metropoliit Aleksei von Rüdigeril eesti pagulas-ortodoksse „külmal teel" oma hõlma alla tõmmata.

Loodame, et EAÕK Sinod ükskord oma kaardid avalikult lauale paneb!

Viis punkti

Eesti Vabariigi 54. aastapäeval ei ole võimalik meie pagulaskonnale võõrsil ja eesti rahvale kodumaal isegi lohutussõnu ütelda, sest Lääne „realiteetidele" rajanev poliitika baseerub vaid ilusatele sõnadele ja ammu mitte enam tegudele. Nii kurioosne kui see ka ei näi, aga praeguses konstellatsioonis on ainus meie huvide eest aktiivselt tegutsev suurvõim — Puna-Hiina!

Kuid veel on tõusmas üks uus jõud: Ameerika etniliste gruppide (nood moodustavad 52 % Ühendriikide rahvastikust) kesksete organisatsioonide ja Euroopa rahvaste koostöö näol, kus püütakse riikide valitsusi mõjutada praegusest ohtlikust poliitikast loobumiseks.

USA etniliste gruppide keskühingu president (dr. Sitko) ja paljude rahvaste delegaadid paljudest Euroopa keskustest olid 15. ja 16. jaanuaril k. a. Hannoveris koos ja püstitasid seal välispoliitilisi põhimõtteid, milledele ehitatakse USA ja Euroopa koostöö, eratoetustega ja valitsuste käest abi küsimata. Need viis teesi tohiksid olla ka meile ja meie rahvuspühalgi hingesoojendajaiks:

1. Inimõigused ja rahvaste enesemääramise õigus tulevad kehtestada. Igale inimesele maailmas tuleb garanteerida õigus südametunnistuse-, usu-, vaba sõna ja informatsioonivabadusele; ka õigus vabadeks valimisteks. Samuti peavad kõik rahvad olema suutelised ise otsustama oma poliitilise staatuse ja seltskondliku elu üle; nad peavad olema suutelised ise arendama oma majandust ja kultuuri.

2. Nendele, kes inimõiguste kehtepanemata jätmise tõttu on ohvreid toonud või veel toovad, tuleb anda hüvitusi.

3. Kõik rahvad tulevad tõmmata vaba turumajanduse põhimõttel koostööle. Neile, kes seda vajavad, tuleb anda laiaulatuslikku abi.

4. Euroopa tuleb ühendada ida- ja kagueuroopa rahvaste ligitõmbamisega rahu, vabaduse ja enesemääramise õiguse alustel. Sealjures tuleb ka Saksamaa ühtlus jälle taastada. Sihiks peab olema rahukorraldus Euroopas, mille lähtealuseks on ennesõjaaegsed Euroopa piirid. Tulevases Euroopas ei tohi riigipiirid enam olla lahutusjoonteks rahvaste vahel. Piirid tulevad rahvaste ehtsa vastastikkuse arusaamise alusel muuta läbilaskvateks ja peavad aegapidi hoopis kaduma. Lõppsiht on Euroopa föderatsiooni loomine.

5. Tuleb luua eeldused kõikide inimeste ja rahvaste vastastikkuseks tolerantsiks vabaduse ja üheõigusluse põhimõttel. Kohtumised võrdpartnerluse alusel ja riigipiiride läbilaskvus on parimad eeldused teel selle sihi poole.

Moskva kergitas rubla kurssi

Kui USA hiljuti teatas, et ta on nõus kulla hinda tõstma 35 dollarilt untsilt 38 dollarile, millega USA dollar devalveeriti vastavalt, ruttas N. Liit kohe tõstma ka oma rubla kurssi. Senise 1 dollar 11 cendi asemel arvestatakse rubla eest nüüd 1 doll. 20 centi. Vastavalt saab 1 dollari eest nüüd osta ainult 82,9 kopikat senise 90 kopika asemel.

Vabas maailmas muiatakse sellise kursitõstmise üle, sest vabal turul on nõukogude rubla hind 20 ja 25 USA cendi ümber. Kahjusaajaiks on peamiselt raudeesriide taga asuvate isikute omaksed vabas maailmas, kes abistamiseks saadavad raha või kinkepakke ja peavad maksma rublade eest kõrgendatud kursi järgi. Näiteks võtavad pakiagentuurid USA-s nüüd Eestisse raha saatmisel 1 rubla eest 1 dollar 35 centi, millesse on arvatud ka komisjon ja saatekulud.

Eesti NSV Teaduslik Raamatukogu

V. H. Puurand

Enne, kui küünal kustub...

Alates käesoleva numbriga alustame kaptenmajor V. H. Puuranna mälestuste avaldamisega, mis haaravad II Maailmasõja järelaastate põnevaid probleeme eestlastele Saksamaal: sõjavangide vabastatamisaktsioonid, balti töö- ja vahiüksute loomine ja eestlaste seltskondlik organiseerumine USA okupatsioonitsoonis.

Autor on kirjutanud nendel teemadel memuaar-raamatu ja varustanud selle paljude kümnete originaaldokumentidega ja fotodega. Enne kui see raamat päevavalgust näeb, avaldame kokkuleppel autoriga mitmeid olulisi peatükke — läbi paljude Võitleja numbrite.

V. H. Puurand, kelle alaline elukoht Austraalias, on seda asendamatut dokumentatsiaoni-tööd tehes asetanud oma tulevasele raamatule ka pealkirja: „ENNE, KUI KÜÜNAL KUSTUB..." Küllap tahab autor juba pealkirjaga vihjata tõsiasjale, et ta pole enam noor. Ta on muide üks esimesi Vabadussõja vabatahtlikke ning Vabadussõja esimese lahingu veteran Narvast. Ta tahab täita oma ülesande eestlaste vastu ennem, kui küünal võiks kustuda.

Autor kirjutab meile sissejuhatuseks:

„Saksamaa kapitulatsiooniga 8. mail 1945 sattusid paremates aastates olevad eesti mehed, kes ühel või teisel viisil olid rakendatud sõjavankri ette, sõdade ajaloos siiani vist enneolematusse olukorda. Olles sõdinud kaotaja poolel Eesti iseseiva riigi hävitajate vastu ja meile õige asja eest, pidid nad alistuma võitjaile — kaugel kodumaast — Saksamaal, püüdes vaid pääseda lääneliitlaste poolele, et vältida sattumist põlisvaenlase kätte, kelle praksis oli meile tuttav ja leidis erilise kinnituse veristel kannatusaastatel 1940–1941.

Nende eesti sõdalaste saatuse kohta on siiani vaid lünklik dokumentatsioon, mis võiks ajaloolastele olla kord aluseks eesti sangarite loo kirjutamisel. Püüan oma memuaaridega ja minu valduses olevate dokumentidega puuduvat lünka täita selles osas, kus meie saatuse eest oli vastutav USA sõjamasin."

„Küll olete varsti kodumaal..."

27. aprillil 1945 viis saatus mind läbi saksa sõjarinde ameeriklaste pealetungiva üksuse poolele. See toimus Doonau kaldal, Regensburgi lähedal, Baieris.

Sõites esimest korda USA sõjamasinal informeerisin ameerika ohvitseri, et olen Eesti Vabariigi allveelaev „Kalevi" komandör ning et meie vabariik ja ka minu allveelaev rööviti venelaste poolt. Ta ei teinud minu jutust väljagi ja ütles vaid, et „küll olete varsti oma kodumaal jälle tagasi. . ." Jutlemine käis inglise keeles ja jänki imestas, et miks ma seda keelt nii hästi valdan. Jõudsime Viehauseni külla, kus ta andis minu üle rindeosa staapi. Ülekuulamisel pidin lähemalt seletama oma saatusest, eriti aga oma ingliskeele oskust ajast, kui olin Eesti mereväe poolt komandeeritud Inglismaale, Eestile tellitud allveelaevade ehituse juurde, kus viibisin aastatel 1935—1937. Kogu aeg, kui mind üle kuulati, tulistasid ameerika rasked patareid üle küla saksa positsioone teiselpool Doonaud.

Veel enne sõja lõppu leidsin üles oma pere ning sõja lõppedes asusin tagasi Grossbergi külla, kuus kilomeetrit Regensburgist.

Kogu aeg mõlkus aga meeles ameerika leitnandi ütelus, et „küll olete varsti kodumaal tagasi". . . Ega meist keegi ei mõelnudki jäädavalt kodumaalt ära tulla! Küll vist vähesed nägid ette, mis meist saab. Oli ju Saksamaal peale eestlaste veel teisi rahvuskehast väljakistuid, kelledel samad probleemid. Nagu hiljem selgus, oli neid üle 8 miljoni, sõjaväelasi ja eraisikuid.

Mul polnud selgustki, kus Saksamaal asub enim eestlasi. Palju meist üldse pääses Läände? Teadete järgi asus Eesti Diviis viimati Oppelni all. Keegi aga ei teadnud tolle saatusest. Samal ajal liikus sakslaste hulgas jutt, et Regensburgi linn kogu ümbruskonnaga antakse üle venelastele. See jutt riivas mind ja minu peret otseselt! Nii kaua, kui jänkid linnas liikusid, oli tunne julge. Polnud mingit transpordivahendit. Üks ameerika üksus andis minu käsutusse vaid jalgratta. . .

Otsustasin minna Regensburgi USA sõjaväevalitsusse ja pakkuda ennast tööle, oma inglis- ja saksakeele oskustega. Linna jõudes peatas mind MP (sõjaväe-politsei) ja võttis minult sõnalausumata ära jalgratta ning viskas selle varemini äravõetute, 7—8 meetri kõrgusse, hunniku otsa. Selliseid hunnikuid oli veel mitmes kohas. Nii tuli jalgsi sihtkohta minna. Sõjaväevalitsuses sattusin kokku ühe lätlannaga, kes töötas seal tõlgina. Kui selgus, et valdan täielikult vene keelt ja kui olin esitanud oma juba varemini inglise keelde tõlgitud eesti mereväeohvitseri paberid, määrati mind kümne minuti jooksul ühe osakonna sekretäriks! Samas tuli minu juurde ja esitles ennast üks ohvitser: „Olen major Refakes. Kas te autot juhtida oskate?" Vastasin jaatavalt. Istusime kohe jeep'i ja major näitas teed, kuhu sõita. Selgus, et sõitsime sõjavangilaagrisse, kus barakid olid alles püstitamisel. Seal uitas üks vene ohvitser nahkmantlis ringi. Nagu välk käis peast läbi mõte, et kas selleks oligi tarvis minu venekeele oskust, et aidata sõjavange välja anda? Tegin otsuse, et tuleb kiires korras hankida ameeriklastest sõpru, kes meie olukorrast aru saaksid.

Sel korral polnud mul vangilaagris muud teha, kui istusin autos. Tagasi tulles kõneles mjr. Refakes ühe allohvitseriga — kreeka keeles. Selguski hiljem, et ta on kreeklane.

Esimesel momendil oln vist võidujoovastuses, et „näe, ikkagi sain sisse!" Keegi ei tulnud mind küsitlema. Hakkasin ringi vaatama: madratsiga raudvoodi, akna all väike laud ja tool. Istusin laua taha ja hakkasin oma portfellist pabereid välja võtma, mida ehk tarvis ülekuulamisel näidata. Selle tegevuse juures väiksatas läbi pea, et huvitav — minult ei võetud ära esemeid ega protfelligi! Pool aastat tagasi samas Regensburgis, kui Gestapo mind arreteeris, tehti puhtam töö. Seega on siin maal, „kus sandid saia söövad" (nii kõneles minu isa Saksamaast) nüüd teine kord. Et ma teenisin major Refakese juures, seda ei kavatsenud ma ülekuulamisel ütelda ja jätta see trump viimaseks, kui peaksin kokku puutuma vene ohvitseriga, „repatrieerijaga".

Ootan. Käekella pole mul elus kunagi olnud ega ole ka praegu, neid ridu kirjutades. Kui üks inimene on paarikümne aasta jooksul harjunud vaatama laeva seinakellasid ja kronomeetreid, siis käekell on nuhtlus. Väljas oli palav. Sees veel palavam. Akent ei ulata lahti tegema. Läbi akna midagi ei näe. Ooteaeg on vist hirmsaim aeg. Saabus videvik. Järsku avati uks. Sisse tuli üks allohvitser sõduri saatel. Käsutati võtta pintsak seljast ja paljastada ülalkeha. Kuna tulnukatel polnud mingit tõõgiriista käes, järeldasin, et neil vägivallakavatsusi pole. Allohvitser lähenes ja tõstis minu vasaku käe üles ning lausus: „Märki ei ole!"

Selge. Nad kontrollisid, kas mul on veregrupi märk kaenla all! Teatavasti oli rõhuv enamik SS-väeosades teeninuid veregrupimärgiga varustatud. Korraldus käis kogusaksa armee kohta, kuid tehniliselt ei jõutud enne sõja lõppu nii kaugele. Sellepärast oli eesti sõdalastel, kes olid sundkorras paigutatud relva-SS-vägedesse, palju sekeldusi võitjatega.

Kästi jälle riided selga panna. Toonitasin, kui mehed minema hakkasid, et tahan kokku saada komandandiga. Ma ei saanud vastust.

Mõne minuti pärast tuli ruumi üks ameerika leitnant sama allohvitseri saatel, kes oli minu veregrupi märki otsinud. Ohvitser ütles, et tema olevat laagri komandant ja küsis: „Miks teie siia tulite, mida te tahate ja kes teie olete?"

Esmakordselt kuulati minu juttu

Haarasin sellest erakordsest võimalusest kinni ja ladusin välja kõik, mida varem olin oma teadmistes ja kogemustes ameeriklastega läbikäimisel saanud. Teadsin, et nad on venelaste sõbrad ja et tea meie asjadest ja oludest mitte midagi. Ehkküll oli tegemist ühes välkeses astmes oleva ameeriklasega, sõitus temast ehk nii mõndagi eesti sõdurite osas.

Algasin oma seletust (mida mul hiljem tuli veel paljudes kohtades ning staapides USA ohvitseridegile korrata) ja nimelt: „Olen Eesti Vabariigi mereväe ohvitser Verner H. Puurand, minu auastme vaste USA mereväes commander ja Eesti allveelaev „Kalevi" komandör. Kui N. Liit oli alles lepingus Saksamaaga, okupeeris ta rahvusvahelisi lepinguid rikkudes Balti riigid ja allutas nende sõjajõud oma ülemjuhatuse alla. Nii olin Saksa ja Vene vahelise sõja puhkemisel Eesti allveelaevaga Balti punalipulise laevastiku I allveelaevade brigaadi koosseisus ja langesin sakslaste käite 1941. a. vangi, kust mind hiljem vabastati. Eestil ei ole Saksamaal saadikut ega konsuleid. Need on aga USA-s ning Suurbritannias ja meil pole sõja tõttu olnud võimalust nendega kontakti luua. Sakslaste okupatsiooni ajal mobiliseerisid sakslased — samutigi rahvusvahelisi leppeid rikkudes — meie mehed ja surusid need SS-i. Nad on saksa vormides, aga eesti rahvusvärvidega varukatel. Neid mehi on nüüd ka siin, teile alluvas laagris. Meil on teada, et USA ja Suurbritannia valitsused ei tunnusta Balti riikide annektsiooni Venemaa poolt. Sellepärast olen mina grupi E. V. kodanike ja siinsete põgenike poolt volitatud, kui eesti vanemohvitser, kaitsma meie kodanike huve, sest mind pole keegi vabastanud Eesti tegevteenistusest. Tulin siia looma sidet (liaison) ja nõudma (request) Eesti kodanike vabastamist laagrist. Siin on minu isikut tõendavad dokumendid!"

Leitnant kuulas mind segamatult, võttis oma kätte olemasolevad dokumendid, mis tõendasid minu isikut ja jäi neid mõttes vaatama. Pöördus siis minu poole, andis kätt ja ütles: „Glad to meet You, Commander" (Hea meel teid kohata, kapten). Jäi siis mõttesse: „Aga miks on teie meestel siis SS-märgid tätoveeritud?" Vastasin: „Need veregrupi märgid pole mitte SS-i tunnused. Neid pandi ka kontsentratsioonilaagrite vangidele. Kui mõnel tähtsal saksalsel olnuks vaja elu päästmiseks kiiresti teha vereülekannet, siis oleks vastavatelt meestelt seda küsimatult võetud!"

Seepeale palus leitnant mind oma kabinetti. Võtsime istet.

MILITARY GOVERNMENT
Detachment F1D3
Regensburg

JJP/lrl

21 June 1945

SUBJECT: Estonian Committee.

TO : Whom It May Concern.

1. Authority is granted to:

Viktor Floss
Mihkel Ilves
Astrid Kivistok
Voldemar Lehtmets
Voldemar Treier

to form an Estonian Committee for the purpose of coordinating the religious, social and cultural activities of the Estonians in Niederbayern und Oberpfalz.

2. Specifically, authority is not granted for this committee to engage in political activities of any nature whatsoever.

For the Military Government Officer:

JAROMIR J. ROSPISIL
Lt Colonel, QMC
Deputy Mil Govt Officer

Kolonelleitnant J. J. Pospisil'i kinnitus Eesti Komiteele Regensburgis, et on lubatud ajada „usulisi, sotsiaaalseid ja kultuurseid asju". Dokument on klisheerimisel vähendatud.

Kohtumine eesti sõjavangidega

Kuna minult oli jalgratas ära võetud, siis pidin jalgsi tööl käima, 12 km edasi-tagasi. Ühel hommikul lühendasin teed läbi pargi ja nägin teede koristmisel trobikonna vange, kelledel saksa mundril oli sini-must-valge vapp varukail. Läksin ameeriklastel vahi juurde ja küsisin, et kus nad asuvad. Mind käsutati aga edasi minema ning kõnetamine keelati. Kuna mehed olid võõrlemisi laialt, siis sain siiski ühelt teada laagri asupaiga. See oli sama laager, kus käisin ja kus vene kapten ringi ultas!

Ehkküll mjr. Refakes oli väga tagasihoidlik ja meie vahel valitses ametlik vahekord, tuli ta ühel päeval minu töökabinetti ja ütles, et ta saanud peakorteristi loa sõiduks Kreekamaale, oma vanemaid vaatama. Mina jäävat tema asemele ning kui allkirja vaja, siis annab selle üks leitnant, keda ta mulle tutvustas. Nii oli mul võimalus vabalt teleforeerida kohalikku vangilaagrisse ja küsida, kas seal on eestlasi. Ei olevat!

Paari nädala pärast oli mjr. Refakes tagasi ja tuli otse minu tööruumi. Esimest korda tervitas ta mind kättpidi ja üles: „You are right, they are the bloody communists!" Selgus, et ta oli Kreekas oma silmaga näinud kommunistide poolt toimepandud õudusi, sest — nagu teada — võimutsesid kommunistid tollal pooles Kreekas.

Saatus oli mulle andnud hea liitlase!

Siit peale algas minu otsemissioon, leida võimalusi vangilaagritesse pääsemiseks, kus asus eestlasi ja — kui muud ei saa — siis leida teid, kuidas takistada nende väljaandmist venelastele.

Juba 21. juunil said Regensburgi eestlased ametliku loa luua Eesti Komitee „usulisel, sotsiaalsel ja kultuurilisel alal" tegutsemiseks. Komitee koosseis: Voldemar Treier (esimees), Viktor Floss, Mihkel Ilves, Astrid Kivistok, Voldemar Lehtmets. Komitee üüris ka ruumid ja tema tegevuspiirkonnaks oli Alambaier ning Ülempfalz. Sama aasta oktoobris valisid mind kohalikud eestlased erakorraliseks esindajaks, kus tarvis, ning kaitsma eestlaste huvisid maa-alal, mida valitses Regensburgi sõjaväevalitsus.

Juulis 1945 läksin Regensburgi lähedal asuva vangilaagri värava ette. Väravad kinni nii sõidukitele kui ka jalakäijatele. Üks vahipost seespool, teine väljaspool. Ütlesin tunnimehele, et tahan pääseda laagrikomandandi juurde. Valvur küsis põhjust. Ütlesin, et minu teada on laagris ka eestlasi ja nende pärast tahan rääkida. Valvur seletas vastu, et ei või olla, sest siin peetakse kinni vaid SS-mehi ja nende juurde ei lasta. Seletasin veelkord, et ma ei taha meeste, vaid komandandi juurde. Vastus: ei tule kõne allagi ja mul tulevat kiiresti kaduda!

Selle lühikese aja jooksul, kus mul oli tulnud kokku puutuda siiani tundmatu elemendiga — USA sõjaväega, nende ohvitseridega, viimaste mentaliteediga ja asjaajamisega (nagu minu ametisse võtmine!), siis otsustasin, et ma ennem ei lahku, kui saan kokku komandandiga. Major Refakese juurest olin võtnud päeva puhkust.

Samal momendil tuli valvurite vahetus. See käis umbes nii, et mine sina — Bill või John — nüüd ära, eks ma vedele siin kah paar tundi . .

Uus valvur küsis minu kohta, et „mis see mees siin teeb?" Ta sai vastuse, et „tahab sisse saada ja ennem ära ei lähe!" — „Ah ära ei lähe. . ." Seepeale võeti värav lahti, mul „tutist kinni" ja kahekesi tõstsid nad mu sisse. Valve jäi vahetuseta ja mind viidi majja pealkirjaga „Camp Commandnat". Seal lükati mind ühte kitsasse ruumi, mis oli trellitatud. Uks minu järel lukustati.

Leitnant pani käed risti peataha ja ütles nagu õhust — minule pilku heitmata: „Aga mul pole korraldust nende vabastamiseks. Teie peate pöörduma armee staabi poole. Kahjuks on täna hilja sinna telefoneerida. Kas teie ei saaks tagasi tulla kolme-nelja päeva pärast? Jõuan selle vaheajaga anda teie visiidi kohta oma raapordi ning saata teie dokumentidest ärakirjad sinna."

Järsku küsis ta minult, et millega ma tegelen. See tuli ootamatult, kuna olin kavatsenud vaikida oma töökohast. Tulid meelde isa sõnad, et „valel on lühikesed jald" ja vastasin: „Olen Regensburgis sõjaväevalitsuse juures major Refakese sekretär!" — „See on hea", vastas ta, siis võin sinna teatada."

Allohvitseri käest sain kätte oma dokumendid. Oli hilja, et norida kokkusaamist vangisolevate eesti meestega.

„. . . kodumaale tagasi!", pöörles ikka alles peas. Kuna nägin oma silmaga vene ohvitseri laagris ja mõnel korral sama tüüpi ka tänaval, siis küsisin veel: „Sir, kas teil on korralduse eesti meeste väljaandmiseks nõukogude sideohvitserile?" Vastus: „Minul on direktiiv N. Liidu kodanike repatrieerimise kohta, baltlaste kohta ei ole." Ta lisas aga juurde, et poleks üleareune, kui ma seda küsimust armee peakorteris puudutaksin. Lõpuks märkis, et vene ohvitser olevat paari korral käinud tema juures, aga tollal on tal olnud ainult saksa SS-mehed laagris.

Tänasin. Saanud tagasi oma dokumendid, küsisin: „Kas olen nüüd vaba lahkumiseks?" (Am I free to leave.) Ta vastas muiates: „Loomulikult!" (naturaly).

Tollal oli minu kehakaal 70 kg. Kui ma laagrist olin tagasiteel Grossbergi, tundus see poole väiksemana.

Kõik, mis ma sel päeval läbi elasin, andis vaimset hoogu ja oli nagu palsam mu valutavale südamele. Oma südameõõmu ei saanud aga kahjuks kellegagi jagada. Pidin neid esimesi saavutusi hoidma vaka all; ja lõpuks polnudki veel midagi saavutatud! Üks oli nüüd kindel, et vangilaagrisse on võimalik pääseda ja — nii tundus — on ka võimalik takistada eestlaste võimalikku väljaandmist venelastele. Senistest kokkupuudetest jäi mulje, et me ei pea paluma oma õigust, vaid nõudma, rahvusvaheliste sätete kohaselt, kui E. V. kodanikud.

Viimane käik tegi selgeks: pean muretsema omale mingid volitused. Saksamaal ei olnud minu teada Eesti diplomaatilist esindajat. Teadsin, et Londonis on saatkonna juhiks A. Torma, keda tundsin isiklikult Eesti allveelaevade Inglismaal ehitamisest saadik, 1935—1937. aastatest. Igasugune postiühendus seisis, USA armee posti ei sannud kasutada. Samuti puudus mul igasugune informatsioon vangilaagrite asupaikadest ning eriti sellest, missugustes neist on eestlasi; puudusid ka andmed teiste eesti komiteede ja põgenikelaagrite asupaikadest. Informatsiooni kogumine sõjavangilaagrite asupaikadest olnuks võimatu või siis aeganõudev, kui saatus poleks tahtnud mulle anda säärast ametit ameeriklaste juures Regensburgis.

Nii lihtne kui see oli, et saada ametikohta Regensburgi sõjaväe valitsuse juurde, ei olnud sugugi seda ametit pidada ning seda töökohta kasutada eestlaste huvides. Kõigepealt tuli arvestada ajaga. Tööle palju puududa ei tohtinud. Rongisõite tuli korraldada laupäeviti ja pühapäeviti. Kui tundsin ennast töökoha suhtes kindlana, siis kandsin mjr. Refakasele ette, et mul on Regensburgis võimatu edasi töötada, kuna pean igapäev käima 12 km jalgsi töökoha ja kodu vahet ning et USA sõjaväe politsei võttis minult ära jalgratta, kui tulin tööd otsima. Kohe samal päeval anti minu käsutusse DKW-auto vastavate lubadega liikumiseks, samuti prii bensiin. See oli tähtis saavutus, kui arvestada, et kogu saksa rahvas liikus „kaera jõul", täpsemalt „gemüüse jõul". Vaatamata saadud sõidukile pidin kõmpima arvutuid kilomeetreid läbi kuumuse, külma, vihma ja pori, sest sõjavangilaagrid olid enamasti kaugel keskustest ja staapidest, samuti ka raudteejaamadest.

Ametliku volituse saamine, mis olnuks Eesti Vabariigi nimel väljaantud ja mida ameeriklased oleksid vaidlematult aktsepteerinud, jäi lootuseta unistuseks. Nagu edaspidi minu kirjavahetusest näeme, poleks ma sellist saanud ei Rootsist Eesti valitsuselt eksiilis, rääkimata USA ja Suurbritannia E. V. saatkondadest. Jäi üle ainus võimalus: valmistada selline dokument kohaa peal. Inglise keels nägi see (fotokoopia) järgmiselt välja:

ESTONIAN COMMITTEE in Oberpfalz and Niederbayern | EESTI KOMITEE Ülempfaltsis ja Alambaieris | ESTNISCHES KOMITEE in Oberpfalz und Niederbayern

Regensburg, Oct. 20 1945

TO : Whom it may concern.

This is to certify that Estonian Citizen Verner H. PUURAND, commander of the Estonian Navy, is authorized on behalf and in the interests of 13.000 Estonian Citizen of the American Occupation Zone in Germany, to apply to any American Officials for establishment human rights, release, assistance, etc., concerning prisoners of war of Estonian Nationality.

W. TREIER
Chairman of the Committee

A. KERMON
Secretary

Ülempfaltsi ja Alambaieri Eesti Komitee volitus V. H. Puurannale 13 000 Eesti kodaniku nimel tegutsemiseks. Dokument on klisheerimisel vähendatud.

Tallinna leopardid jäid alles

Taani noor kuninganna Margareete II — juuresoleval Eugen Bachi joonisel — vihastas rootslasi ja norralasi juba oma nimega, sest Margareete I oli ühendatud Põhjamaade valitseja. Ta elas aastail 1353—1412 ja sõlmis aastal 1397 nn. Kalmari uinooni, mis allutas nii tollase Rootsi kui ka Norra Taani kroonile. Selle piinliku seiga olid naabrid peaaegu juba unustanud, kui nüüd sündmused seda jälle meelde tuletavad.

Noor kuninganna troonile tulles tegi korralduse, et kuningakoja vapp tuleb ära muuta ja sellest tulevad kõrvaldada mitmed heraldilised kujud ja sümbolid: vapi põhiosana jäävad aga püsima Tallinna linnavapi kolm leopardi, samad, mis hiljem E. V. Riigikogu otsusega võeti ka Eesti riigivapi sümboliteks.

Taani kuningakoja vapp tuletab meelde kõiki omaaegseid Taani vallutusi ja esivaldu. Kuninganna otsusel kõrvaldatakse vapist enamik sümboleid, mis fikseerisid omaaegset esivalda Saksamaal ,nagu Oldenburgi ja Delmenhorsti insiigniad, Holsteini nõgeseleht, Stormani luik, Dithmarscheni rüütel, Lauenburgi hobusepea jne.

Vappi jäävad aga püsima rootsi kolm kuldset krooni ja Schleswigi kaks lõvi, vaatamata protestidele nii Rootsist kui ka Saksamaalt. Nii hõõrub ka uus, ajaloo kolist tugevasti küll demonteeritud vapp ikkagi veel omaaegset Taani ülemvalitsust Rootsis ja Saksa Liiduvabariigi kõige põhjapoolsemas osas — Schleswigis — esile.

Olgu veel lisatud, et maailma ajaloo teadaolevalt kõige vanem kahevärvilinen lipp, tänane Taani riigilipp — valge rist punasel väljal — olevat legendi järgi kukkunud teavast alla Tallinna lähistel aastal 1219, kui taanla-

sed piirasid tollast eestlaste Räävala linnust. Taanlased olnud juba lahingut kaotamas, kui Jumal ise selle lipu allaviskamisega virgutanud väsinud sõdalasi ja nad võitnud lahingu paganlike eestlaste vastu.

Euroopa ja Ameerika etniliste gruppide konverents

22. jaanuaril k. a. toimus Müncheni kunstnike majas Ida- ja Kagueuroopa rahvaste esindajate ja USA republikaanide partei esindajate konverents prominentsete sakslasteosavõtul. Päevakorras oli informatsiooni vahetamine põhimõttelistes küsimustes, eriti aga rahvaste koostöö koordinatsiooni ja kooperatsiooni üle. Konverentsi, millest võttis osa umbes 80 nimeliselt kutsutud delegaati, oli kokku kutsunud saksa seltsing „Studiengesellschaft für Staatspolitische Öffentlichkeitsarbeit e. V.", millise nimel esines dr. R ö d e r.

Peareferendina esines dr. Karol H. S i t k o, Heritage Group Council'i president Washingtonist ja „Washington New Approach" peatoimetaja, kes esindas praktiliselt suuremt osa USA rahvastiku etniliste gruppide organisatsioone.

Saksa ajakirjanduses nimetati seda konverentsi kui „esmakordseks Ida-Euroopa eksiilgruppide esindajate, kellede asüülmaaks Lääne-Euroopa, ja samade USA gruppide volinike kokkusaamiseks".

Baieri valitsus oli delegeerinud konverentsile minister P i r k l ' i, kes tervitas kokkutulnuid valitsuse ja kristlik-sotsiaalse unioni poolt. Edasi oli konverentsil mitmeid saksa Liidupäeva ja Maapäevade liikmeid, end. põgenikeminister dr. Th. O b e r l ä n d e r jne. Eestlasi esindasid kongressil Saksa-Eesti sõprusühingu esimees dr. rer. pol. O. A u l e ja juhatuse liige ajakirjanik A. J o o n s o n, leedulasi Balti Seltsi asepresident, saatkonnanõunik dr. A. G e r u t i s (Shveitsist) ja lätlasi Saksa-Läti sõprusühingu juhatuse liige, saatkonnanõunik V. K r e i c b e r g s ; kohal oli ka Balti Seltsi väsimatu peasekretär A. G r ü n b a u m.

Väga tugevasti olid esindatud vabad Poola organisatsioonid ja nende delegaadid olid kohale sõitnud Londonist ja Pariisist. Aktuaalpoliitilistel teemadel refereerisid end. saatkonnanõunik dr. B r a u n (Saksa), end. välisminister dr. F. D u r c a n s k y (Slovakkia), peatoimetaja dr. S. M a r i n o f f (Bulgaaria), ja poola poliitik S o k o l n i c k i. Peareferaadi — nagu öeldud — pidas dr. K. H. S i t k o Washingtonist.

Pärast huvitavaid ja hästiettevalmistatud poliitilisi referaate, kus pearõhk oli suunatud Euroopa tuleviku perspektiividele ja — eriti! — Saksa-Poola tõelisele partnerlusele, kuid sõprusele, mis rajatakse v a b a l t valitud valitsuste vahel, kuna — nagu väitsid referendid — ei esinda praeguse Poola ega ka Ida-Saksa valitsus rahvaste tahet, võeti vastu referaatide kokkuvõttena järgmised seisukohad (lühendatult):

1. Praeguse Saksa Liiduvalitsuse poolt sissejuhatatud nn. idapoliitika faas kergitab üles probleeme, mis puudutavad kogu Euroopat ja mõjutavad Euroopa kokkukasvamist vabaduses.

2. Praeguste demarkatsioonipiiride tunnustamine Euroopas Saksa Liiduvabariigi poolt, nagu seda Idablokk nõuab, sunnib vaba maailma piiritlema oma huvi- ja mõjupiirkondi.

3. Moskva ja Varssavi lepingud sisaldavad akuutset ohtu, et Euroopa rahvaste tahte vastaselt, pingevähendamise ettekäändel, vastuolud teravnevad ja igaveseks muutuvad; see seisaks aga Euroopa ühendamise huvidele vastu.

4. Nende kaugeleulatuvate järelmõjude pärast tuleks silmas pidada üldist vastutustunnet.

5. Euroopa natsioonide tahe püüdleb ehtsat kokkuleppepoliitikat, mis ei ole aga identne N. Liidu imperialistliku huvidepoliitikaga. See rahvaste tahe tuleb koostööle aidata.

Lõpuks otsustasid koosolijad aplausi saatel järgmiseks pöördumiseks Euroopa ja Ameerika avalikkuse poole:

Andke meile, Euroopa vabameelselt häälestatuile, koos oma päritolult Euroopaga seotud Põhja-Ameerika Ühendriikide kodanikega võimalus kõikideks initsiatiivideks, et säästa veel viimasel tunnil euroopalik kultuurühiskond purunemisest ja päästa Euroopa inimväärikusele ja vabadusele.

Kolm pattu

USA etniliste gruppide, republikaanide partei ja ida- ning kagueuroopa rahvaste esindajate informatsioonivahetamise konverentsil 22. jaanuaril Müncheni kunstnikemajas võttis balti delegaatide nimel sõna Leedu saatkonnanõunik ja Balti Seltsi asepresident dr. A. G e r u t i s (Shveitsist), kes ütles kokkuvõetult järgmist:

Väsimatu vabadustenõutleja prof. Madariaga ütles kord, et Saksamaa on oma ajaloos teinud k o l m suurt ja andestamatut pattu:

1. Ta aitas XVIII sajandil jagada Poola-Leedu riigi ja laskis sellega Aasia eel-aladel olnud venelased Saksamaale otsenaabriteks.
2. Ta laskis I Maailmasõja lõpul Lenini plombeeritud vagunis läbi Saksamaa sõita ja Venemaale bolshevike revolutsiooni tegema.
3. Ta sõlmis augustis 1939 Moskvas salaleppe (nn. Molotov-Ribbentropi salapakt) ja müüs Venemaale Balti riigid, Soome, osa Poolat jne.

Kõneleja soovitas, et Nõukogude Liidu, Saksa Liiduvabariigi ja Saksa Demokraatliku Vabariigi valitsustele esitatakse nõudmine, et kõik kolm tühistaksid viimase, rahvusvahelise õiguse sätete järgi ebalegaalse ja sealjuures amoraalse leppe ja et asjaosalised tõmbaksid selle leppe tühistamise järgi k õ i k konsekventsid ja annaksid hõivatud alad jälle vabaks.

Lühiteateid Eestist

● Kaunase spordihallis korraldatud iga-aastastel tantsuvõistlustel tuli esikohale Tallinna paar Märt S a a r m ja Merle M ä n d m a a. Nad said auhinna „Balti Merevaik 72" ja veel eriauhinna kui „elegantseim" tantsupaar. Teine eesti paar, Mati R ä ä k ja Viive K r u u s a m ä e jäid üheksandaks. Olgu märgitud, et 46 tantsupaari hulgas võistlesid paarid „mitmetest Nõukogudemaa" linnadest ja veel Varssavist ning Berliinist.

● Et Sillamäe on v e n e linn, selle kohta annab tunnistust ka okupeeritud Eesti ajakirjandus. Nimelt toimus 12. jaanuaril Sillamäel parteiaktiivi koosolek, kus ettekandega esines Eesti kompartei sekretär F. U s h j a n o v ning ettekande kiitmiseks võtsid sõna ainult okupandid — B. R o m a s h k i n ja I.M o l e v.

● Läinud aasta lõpul toimus Riias Baltimaade noorte I filateelia näitus. Nähtavasti on ka Leningrad kuulutatud „baltlaseks", siis võttis ka sealseid noori „konkursist" osa, kuna viies „Baltimaa", Kaliningradi (Königsbergi) oblast oli küll kutsutud, kuid jäi tulemata. Eesti oli esindatud kaheksa eksponaadiga. Kolmele anti pronksmedal ja neljale diplomid.

● Jaanuari 16-ndal tähistasid Tallinnas vene 300. laskurpolgu eestlastest veteranid oma väeosa 30. aastapäeva. Polk loodi Uraalis siis, kui Venemaa päästmiseks oli veel tarvis „rahvuslikke väeosi". Ettekande pidasid erupolkovnik Ilmar P a u l ja end. politruk E. S õ g e l. Koosolekul viibisid veel erus olevad eesti ohvitserid vene armeest, nagu kindralmajor K. A l l i k a s, polkovnikud Harry L e s s e l, Nik. T r a n k m a n, V. V õ r k jt.

Vene „patriootiline kasvatus" Eestis

Moskva käsul seati ka kõikidel okupeeritud aladel sisse uue õppeainena „sõjalis-patriootiline" kasvatustöö. Sõna „patrioot" tähendab vene punastega koostöötajaid, kuna kõik teised on kas „kodanlikud jätised" või siis „fashistid".

Opupantide eestikeelne pedagoogiline ajakiri „Nõukogude Õpetaja" andis edasi „ideoloogilised juhised", k u i d a s vene militarismi Eestis populariseerida (vaata „Võitleja", dets. 1971, lk. 4). Galopeeriva kiirusega asuti asja juurde. Organisatsiooniline osa ei klappinud aga ja „Noorte Hääl" nr. 272, 17. novembrist 1971, avaldas kirjutuse „Esmane tingimus: korralikud õppebaasid". Selles kirjutuses pandi pähe k õ i k i d e l e Eesti pinnal asuvatele asutustele ja koolidele, kus poldud vaevaks võetud luua aluseid vene militarismi kasvatuse läbiviimiseks, s. o. baaside loomiseks.

Kuna ränk kriitika oli „peremehe hääl", siis ruttasid koolijuhatajad ning asutuste juhid kes endid vabandama, „enesekriitikat" avaldama või oma sammudest „väärnähete kõrvaldamisel" aru andma.

Ülalnimetatud okupatsioonileht ruttab nüüd teatama, et „asjad on paranemas". Leht kirjutab sõnasõnalt:

Toimetus on saanud kriitikale vastused mitmete ettevõtete ning koolide direktoritelt, kes otseselt vastutavad sõjalise algõpetuse eest. Õppepunktid on nüüd korras ja sõjaline algõpetus saab normaaselt jätkuda Kohtla-Järve Raudbetoontoodete Tehases, Balti Soojuselektrijaamas, Haapsalu Autotranspordibaasis nr. 6, koondise „Eesti Põllumajandustehnika" Paide rajoonikoondises, Tallinna Elamuehituskombinaadis, Aseri keskkoolis, Kohtla-Järve 14. keskkoolis, Tartu 2. keskkoolis, Helme Maakutsekoolis nr. 30, Tallinna 16. keskkoolis ja Püssi keskkoolis.

Mõningaid raskusi õppepunkti ja relvahoidla rajamisel ning näitlike õppevahendite hankimisel on veel Türi keskkoolil, Pärnu Linnakutsekoolil nr. 13, Pärnu 1. keskkoolil, Tartu kutsekeskkoolil nr. 17, Jäneda Sovhoostehnikumil, Olustvere Sovhoostehnikumil ja Viljandi Autotranspordibaasil nr. 8. Nende asutuste ja koolide direktorite kirjades selgub, et kõik puudused likvideeritakse lähemal ajal, kui kohalikud sõjakomissariaadid (vene kaitseväe ringkonnad) ja ALMAVÜ komiteed ning mõnel pool ka ehitusorganisatsioonid oma lubadustest kinni peavad. Kõigis nimetatud kollektiivides on kriitika läbi arutatud ja konkreetsed abinõud puuduste kõrvaldamiseks kasutusele võetud.

Seni ei ole kriitikale ega ka hilisemale meeldetuletusele reageerinud Tallinna 19., Suure-Jaani, Kiviõli 2. ja Tartu 4. keskkooli direktor.

Kes on kindral Ivan Tuhkru?

Juba mitme aasta jooksul esineb okupeeritud Eesti ajakirjanduses kindralmajor Ivan T u h k r u nimi, kes olevat Tallinnas „sõjakomissar", s. o. Moskva sõjaministeeriumi mobilisatsiooniosakonna ülem Eestis.

Alles nüüd avaldatakse tema kohta mõningaid eluloolisi andmeid. Lõpetanud Omski sõjakooli 1941. aastal ning teeninud siis ühes „piiriäärses väeosas Ukrainas". Teinud juba sõja teisel päeval läbi tuleristsed. Olnud vene armeega lahingutes Kiievi kaitsel, Stalingradi all, Kurski saarel, Dnjepri forsseerimisel ja lõpuks aidanud „vabastada" Budapesti. Kuulipildujate komando ülemast sai sõja lõpuks alampolkovnik.

Eesti „sõjakomissar" on ta alates aastast 1954. Kust ta pärit, pole teada, eesnime järgi otsustades on ta venestunud eestlane Venemaalt, ehk praeguses eesti kõnekeeles „jeestlane".

VÕITLEJA
peaesindajad

USA: E. Vallaste, 243 East 34th St., New York, N. Y. 10016, U.S.A.
Kanada: B. Leeman, 191 Donlea Drive, Toronto 17, Ont., Canada.
Rootsi: Ed. Karjel, Västerasvägen 36-C, I tr., 632 23 Eskilstuna. Postgiro 39 43 67 — 7 Sweden.
Inglismaa: V. Pärtel, 23 Linden Mansions, Hornsey Lane, Highgate, London, N. 6., England.
Austraalia: H. Ingelman, P O. Box 96, Ryde, 2112.

SALU, . Järva-Jaani raudteejaama ülem. Mõrvati „Pleeri karistusrongi" meeskonna poolt juulis-augustis 41. a.
SALUMAA, Robert. S. Kihelkonna vallas Saaremaal 1921. a. Lahingus kadunuks jäänud.
SALUMAA, Voldemar, rms. 36. Rindepat. † 27. 11. 42.
SALUMÄE, Alvine. S. 12. 12. 28. Hukkus Tallinna õhustpommitamise ohvrina märtsis 44. a. Maeti Juurus.
SALUMÄE, Jüri. † Idarindel 11. 01. 42.
SALUSTE (end. Teinveldt), Artur, Kiltsi alevist. Punaväkke mobiliseerituna suri tööpataljonis Ust Pinegas. Umbes 45-aastane.
SALUSTE, Hendrik, Torma vallavanem. Areteeriti 41. a. Suri vangistuses.
SALVE, A. . . . , Kurista metskonna metsavaht. Hukati punaste poolt 25. 07. 41.
SALÕSKOV, Ivan. Mõrvati punaste poolt 41. a. juunis Kosel, Scheeli krundil.
SALZA, Herman, VR 1/3, kontradmiral. Endine Merejõudude juhataja. Saksamaale ümberasununa vangistati seal venelaste poolt. Surnud Moskva vanglas 1947. a.
SAMMEL, . Surnud Solikamski küüditatute laagris ?. 08. 41.
SAMMEL, Aleksander. Surnud Solikamski küüditatute laagris 11. 11. 41.
SAMMELSELG, Julius. Surnud Solikamski küüditatute laagris 8. 02. 43.
SAMMELSELG, Ulrich. Rakvere kohtupristav. Suri küüditatuses.
SAMMUL, Jüri, end. Välisministeeriumi direktoreid. Suri Siberisse küüditatuna.
SANDER, August. Surnud Solikamski küüditatute laagris 5. 11. 41.
SANDER, Hillar. S. 24. 12. 26. † Idarindel 16. 11. 43.
SANNIK, . (Maadleja poeg). Suri näljanõrkusse Leninigradis 41. a. detsembris.
SARAL, Karl, VR I/3, professor. Suri küüditatuna Novosibirski oblastis.
SARAP, Aleksander, Jõhvist. Surnud Solikamski küüditatute laagris 1941—43 vahel.
SARAP, Karl, fotograaf. Surnud Solikamski küüditatute laagris 1941—43 vahel.
SARAP, Oskar, rms. † 1. 03. 44.
SARAPUU, Eduard, v.-allohv., metsavend Pala-Jõe üksuses. † 7. 08. 41.
SARAPUU, Villem. Mõrvatud Kasepää vallamaja juures enne 9. 07. 41.

136

S. . . . . , metsavaht, ja abikaasa Kautlas. Punased viskasid nad 31. 07. 41 elusalt nende oma talu põlevasse hoonesse.
S. . . . . , üliõpilane, rindemees Sinimägedes 44. a. haavata saanuna toodi laevaga Saksamaale. Suri Gotenhafenis sellele vaatamata, et sai ühelt tütarlapselt seitse vereülekannet.
SAABERG, Arved, dipl.-ins. S. 8. 09. 95. Hukkus Tallinna õhustpommitamise ohvrina 10. 09. 44.
SAABERG, Vilhelmine, neiuna LUKS. S. 27. 11. 97, Arvedi abikaasa. Hukkus Tallinna õhustpommitamise ohvrina 10. 03. 44.
SAABERG, Richard, autojuht Tallinnast. Suri küüditatuna metsatöödel Kurgani talvel enne 42. a. veebruarit.
SAADI, Johannes. S. 6. 01. 23. † 9. 01. 43.
SAAG, Eero, sv. lendur-ltn. OK Harju Mal. staabiülem. † juulis 1941, Tuhala valla Järlepa mõisa juures.
SAAGA, August, talunik, seltskonnategelane Undla vallast. S. 3. 09. 1890. Küüditati koos perekonnaga (kuus isikut). Suri Siberis 24. 12. 41.
SAAGA, Meeli. S. 25. 05. 38, Undla vallas, Kadrina kihelkonnas. Küüditati 14. 06. 41. Suri Tomski oblastis 44. a. (Vist Augusti tütar.)
SAAGPAKK, Heino, rms. 36. Rindepat. † 7. 12. 42.
SAAL, , VR kavaler, umbes 45-aastane. (Vist Saal, Anton, VR II/3.) † 4. 07. 41, Vändra rünnakul.
SAAR, Aksel. Mõrvati Kasepää vallamaja juures 9. 07. 41 paiku.
SAAR, Asta, mõrvatud Hiiumaal 12. 10. 41. 17-aastane.
SAAR, Eduard, veebel. S. 31. 07. 15. † 1. 02. 44, kaugel kodumaast. (Langemise aeg ja koht on teistel andmetel: Fischeri Pat., 15. 02. 42, Pljussa jõel, Narva taga.)
SAAR, Eduard. Punaste poolt mõrvatud 41. a.
SAAR (või SAARE), Ervin. Metsavend Kosenkraniuse salgas. † Eestis kinnivõtmisel 1957. a. paiku.
SAAR, George, Omakaitses. Tallinna VIII gümnaasiumi õpilane. † 3. 09. 41 ametikohuste täitmisel, õnnetu juhuse tõttu.
SAAR, Ilmar, gümnaasiumi õpilane. Mõrvatud punaste poolt Põltsamaal 14. 07. 41.
SAAR, Julius. S. 6. 04. 09. † 17. 04. 44.
SAAR, Oskar, allohv. Tammemägi Pat. (182. Julg. Gr.) † 15. 02. 42.
SAARE, , metsavaht. Mõrvati hävituspat. poolt Vaimastveres 20.—30. 07. 41 paiku, kui ta oli külas Jüri ANTON'i juures (mõlemad mõrvati).

133

Konstantin Kurrik

Pöördelisi etappe kodumaa kaugemas ajaloos

I Fischeri ajastu Liivimaal

Poliitilisest olukorrast tingitult jäi kiriklik ülesehitav töö Liivimaal — s. o. Lõuna-Eestis ja Põhja-Lätis — XVII sajandi keskpaiku sõlku. Rootsi aja algul hellitatud lootused ei läinud täide. See oligi põhjuseks, mispärast kuningas Karl XI otsustas tõhustada kiriku keskvalitsuse võimu. Loodeti, et kõrgemas auastmes kirikupea saab kiriku huvisid paremini kaitseda. Sest tähtsamate probleemide puhul oli otsustavaks instantsiks Maapäev — foorum, kus domineerisid rüütelkonna seisuslikud huvid. Seepärast superintendendiameti asemele rajati kindralsuperintendendi-amet.

Liivimaa kindralsuperintendendiks — mis vastaks tänapäeval peapiiskopile — kutsuti Saksamaalt Johan F i s c h e r. Ta oli ametis aastail 1674—1699. Tema epohhaalseks ürituseks oli nn. kirikukatsumine aastail 1681—83. See aktsioon oli ülemaaline, peeti nii eesti kui läti alal. Kahes järgus, 1681 ja 1683. Mõlemal korral kestis see terve aasta.

Kirikuloolane Heinrich S c h a u d i n n teab ütelda (1937): „Fischer stellte mit aller Schärfe fest, daß im ganzen Lande keine einzige tüchtige Schule zu finden sei (1681)." Näib, et juba siis, 1681, kui visiteerimine alles pooleli oli, Fischer plaanitses rajada õppeasutust koolmeistrite ettevalmistamiseks. Sellele vihjab asjaolu, et asudes turneele 1683, ta inspitseeris uuesti olusid Tartus, olgugi et Tartu kihelkond oli juba 1681 põhjalikult visiteeritud. Nähtavasti sondeeris ta Tartus uuesti pinda selleks, et õppeasutuse asupaigana tulnuks esijoones kõne alla ülikooliiinn Tartu, juba tollal kultuuriline keskus.

Oletus leidis kinnitust õige pea. Tartu linnaarhiivis sattusin tolmunud konvoluudile „Ecclesiastica". Ning selles ka kahele kirjale Fischerilt. Juttu oli ühest kinnisvarast eeslinnas, meieaegse hobusepostijaama rajoonis. Fischer palus seda loovutada kirikule, et sinna paigutada kool. Teises kirjas oli eelmise taotluse kordamine. Tartu Raad soovile vastu ei tulnud.

Fischer sellegipärast kimpu ei jäänud. Linna lähedal, Otepää tee ääres, asus Piiskopi mõis. Katoliku ajal kuulus see maakohake Tartu Stiftile. Pärijaks oli Liivimaa kirik (die Landeskirche). Kindralsuperintendendiameti loomisega määrati see kirikupeale prääbendiks. Oma õilsa eesmärgi saavutamiseks loobus Fischer selle Benefiitsiumi kasudest ja hüvedest — kooli kasuks, mille ta sinna rajas.

Säilinud andmed kooli struktuuri ja tegevuse kohta on äärmiselt kasinad. Lähtudes seisukohast, et ajalookäsitlus p e a b rajanema allikmaterjalide teaduslikule analüüsile, võime tõendatud realiteetideks tunnustada kaks väidet: 1) koolmeistriks oli noormees Bengt Gottfried F o r s e l i u s, Harju-Madise kirikuõpetaja poeg; 2) kool tegutses 1684. a. sügisest saadik kuni a. 1688 suveni.

Meie teada ilased valgustavad kooli eksistentsi — igaüks nii, nagu see temale meeldib. Käepärast on järgmised trükiteosed: „Teatmeteos Eesti", „Eesti Kirjanduslugu" (Gustav Suits), „Eesti Ajalugu" (Ojamaa/Varmas), „Eesti kirjanduse ajalugu" (A. Vinkel), „Eesti vanem kirjandus" (Herbert Salu), „Mitteilungen aus baltischem Leben".

Ühine on kõigil kuuel vaid üksainus väärahtus — kooli ideeliseks isaks ja kooli ellukutsujaks olevat olnud Forselius. Seega tahetakse meid uskuma panna, et ta olevat olnud Aleksandrikooli ideelise isa, s. t. Jaan Adamsoni prototüüp, vaimne eelkäija. Rahvuslikus joovastuses viirastus! Sest Forselius polnud küll mitte eestlane, aga tal oli sugurahva lõhn man — ta isa oli tulnud Soomest. Fischer, kooli tegelik ideeline isa, ühtlasi kooli sünnitaja, oli teps riigisakslane. Niisugusena on ta meie shovinistide silmis persona ingrata. Temast palju ei räägita.

Professor Suits on ettevaatlik. Sest milline oli Forseliuse enese kooliharidus, sellest ta vaikib. Kergeusklike teadmisi rikastab too saksakeelne ajakiri — Forselius olevat olnud „teoloog". Noorema põlve ajaloolasi A. Vinkel on teisel arvamisel: „Forseliuse haridusest on teated kasinad. . . teoloogiat arvatavasti ei õppinud."

Lahkuminevad on arvamised, mis aineid seal Piiskopil õpetati. Kommentaatoritest ainult kaks (kelledest üks on meie „kõige kuulsam ajalooprofessor"*) arvavad seda teadvat: „Õppeainetest esinesid — usuõpetus, lugemine, kirjutamine, kirikulaul" (H. Salu), 2) kasvandikud olevat seal omandanud „die Kunst des Lesens und das Wissen des Katechismus". Edasi öeldakse, et „Etwas anderes wurde in dieser Lehranstalt noch nicht vermittelt" („Mitteilungen", 1968, Nr. 1).

Vinkel teab rohkem kui teised kommentaatorid. Piiskopimõisas rajatud „seminari" kohta ütleb — „hiljem töötas see Tartu eeslinnas". Millal see oli — „hiljem"?! Ning kust tema võtab, needsinatsed teadusejanulised jüngrid olevat pühkinud jalgadelt Piiskopimõisa tolmu?! Vinkel serveerib meile sensatsioonilise uudise, kuid targaks ta meid ei tee.

Igat tõsist haritlast peaks huvitama küsimus — mis õigusega meid pannakse uskuma, Piiskopimõisa kool olevat olnud „seminar". Ainult üks meie kuuest kommentaatorist, H. Salu, püstitab teesi — Papimõisas Tartu külje all olevat töötanud „seminari-taoline kool". Seletagu lähemalt, mis koolitüüp see on — „seminaritaoline kool"!

Hüüdkem lapsukest nimega, mis talle pandi ristimisel, mitte nimega, mis leiutati 250 aastat pärast ta hinguseleminekut. Sic!

*) Tolle „kõige kuulsama" all mõtleb autor küllap vist professor Hans Kruusi. „Eesti Teatmeteoses" on peatükk „Ajalugu" tema kirjutatud. Riigi Keskarhiivis asserveeritud vanadesse kirikuraamatutesse, samuti visitatsiooniprotokollidesse. Kruus põhimõtteliselt pilku ei heitnudki. Oma tudengite ees praalis ta, et „nood on ju mustamantlimeeste" poolt kirjutatud". — „M e i e (s. o. kommunistid ja sotsid) selgitame ajaloo-saladusi ka lima nende kirjavara abita" (s. o. marksistiik-dialektilisel teel).

TOIMETUS

AVERY BRUNDAGE,

olümpiamängude ameeriklasest „boss", IOC president, kes seoses Sapporo talvemängudega jälle ebameeldivalt esile kerkis. Tema oli muide too mees, kes esimestel olümpiamängudel pärast II Maailmasõda (1948) kõrvaldas eksiilsportlased mängudelt ja sundis paljusid võtma oma asukohamaa kodakondsuse. Ka oli tema too mees, kes tegi vene riiklikud kutselised sportlased „amatööriideks" ja seega salongikõlbulikeks; samal ajal otsib ta kramplikult Lääne sportlaste hulgast võimalikke profisid.

Kaks kirja

I

Lugupeetud toimetaja!

Üllatavalt vähe leidub Auraamatu koostamiseks avaldatud nimede hulgas pärastsõjaaegseid ohvreid.

Kõigil, kellel kodumaaga mingi side, on kindlasti andmeid 1949. aasta küüditatute ja nende saatuse kohta. Samuti peaksime kõikvõimalikku tegema, et rohkem andmeid saada nende tuhandete meeste kohta, kes maa teiskordsel okupeerimisel metsavendadena kodumaale jäid. Miks inimesed vaikivad? Küll vist väga vähestel tohiks olla vaikimiseks p õ h j u s.

(Edasi järgneb 6-st nimest koosnev nimestik, neist üks 1940. a. areteeritu, kolm 1949. a. küüditatut ja kaks kol. Rebase väeosas langenut. Saatsime nimestiku edasi Washingtoni, Eesti Ohvitseride Keskkogu USA-s juhatusele, kes koostab, võrdleb ja katalogiseerib kõik andmed, mis tulevad järk-järgult „Võitlejas" avaldamisele.)

Ontario, 31. I. 72

Parimate tervitustega A. K.

II

Kallis Joonson,

„Maailmaränduri elukutse huvides" — nagu ma olen — viis minu poolt tagantlükatud saatus mu aastavahetusel — Soome: Helsingi, Kotka, Lahti, Kemi ja Haaparanta — viimane on juba Rootsis, kuid rootsi keelega seal läbi ei saa.

Otsisin üles oma vanu soome sõpru. Üks nendest rääkis huvitavaid lugusid ja ma panin need kirja. Arvan, et need võivad huvitada ka Võitleja lugejaid:

„Siin on juhtunud mõndagi huvitavat viimasel ajal. Helsingisse on kolinud ligi sada eestlannat. Nad tulid lahe tagant soome ehitusmeeste naistena, s. t. hotelli „Viru" ehitajate abikaasadena, kes suuri vaevu said üldse loa Soome asumiseks. Osa neist on jõudnud endid juba lahutada lasta ja nad jahivad nüüd linnas ringi. Üks nendest on Malle N. N., kes oli siinsete eestlaste ja eesti sõprade ringidesse saanud. Alles pool aastat hiljem hakkasime temale kõõrdi vaatama. Esiteks päris ta liigselt palju andmeid väliseestlaste kohta, teiseks sai ta tuhandeid markasid raha — oma seletuse järgi — kellegi meremehe käest. Tööl ta ei käinud ega ülikoolis ei õppinud. Toosama proua on ka mööda Rootsit reisinud. Nagu me Rootsist kuuleme, on ta ka seal „omapäraselt käitunud". Üks soomlane tundis temas ära tolle „Malle", kes teda mõne aasta eest Tallinnas oli jälitanud. Sama, soomlasest lahutatud prouake, käib aeg-ajalt jälle Tallinnas ja — tuleb siia tagasi. Viimati nähti teda Helsingis 1. a. novembris. Ta olevat pärast seda sooritanud ümber-Euroopa-reisi ja olevat taas jälle Eestis.

Kui too Malle on tõesti sovjettide „salateenistuse" tegelane, siis pole põhjust tema tööandjaid „kadestada".

Edasi rääkis soome sõber:

„Mõni aeg tagasi sattus mulle kätte raamat „Eesti rahvamajandus 1970. aastal". Selles trükises leidub palju huvitavat, kuigi kõike ei saa lihtsalt u s k u d a! Nagu: pesumajade arv olnud Eestis 1940. a. — ü k s. Hunte olevat olnud mõõdunud aastal 9 tükki, kümme aastat tagasi 80. Raamatu järgi elas „Eesti NSV territooriumil" 1970. a. kokku 1 356 079 inimest, neist 925 157 eestlast. Kogu N. Liidu territooriumil leidunud samal ajal kokku 1 007 356 eestlast. Kogu „Eesti NSV" rahvastikust valdas eesti keelt 988 247 inimest (72,9 %) ja vene keelt 677 555 inimest (50 %). Eestlastest valdas vene keelt 27,5 % ja venelastest eesti keelt 12,6 %. Teiste eesti vähemusrahvuste juures — peale lätiaste, juutide ning soomlaste — olnud „kohaliku keele" oskus veelgi halvem. Eestis olevatest venelastest — 334 620 — elas linnades 298 774 ja maal ainult 35 846. Niisiis modustavad maa rahvastikust eestlased tugevasti üle 90 protsendi. Huvitav on, et maal elunevatest venelastest õppisid 22,4 % eesti keele ära ja vastavalt eestlastest olid õppinud vene keelt ainult 16,7 %. Märkigem, et Eestisse paigutatud vene sõjaväge ei ole kaasa arvatud.

Muide: Raamatu andmeil on Eesti tammemetsad tohutult kasvanud, muidugi juhul, kui seda trükist eksimatuks pidada. Aastal 1960 olnud 1,4 tuhat ha seda kallist metsa, aastal 1966 juba 2,2 tuhat ha."

*

Nurkades paugub pakane, aga lund on vaevalt nii palju, et see kõige põhjamaisem Põhjamaa oleks jaanuaris valge. Suusatada tahtjad peavd sõitma Tampere kanti. Vana-aasta õhtu Kesk-Soomes oli imesoe. Inimesed jalutasid tuhandete kaupa ja istusid treppidel, nagu Itaalias või mujal lõunas!

Koos soome sõpradega sõitsime ka Rootsi „Elsassi" rajooni, Haaparanta. See linn asub Botnia lahe põhjatipus ja on täpselt sama vähe rootsilik, kui Elsass on prantsuslik. Soomlastele on see ala „Länsipohja", kuid on a l a t i olnud Rootsi territoorium ja elanikud on seal a l a t i rääkinud soome keelt. Kohanimed on suuremalt osalt soomekeelsed, ametlik keel aga — rootsi. Lapsed lähevad kooli sõnakestki rootsi keelt oskamata; õpetaja omapoolt ei oska sõnakestki soome keelt. . .

Helsingi lähistel, Näärikuu 15. päeval

Vanas sõpruses, Sinu

P o k a t s

Uudiseid ja teateid

29. jaanuaril oli N. Y. Eesti Majas koos Eesti Rahvuskomitee Ühendriikides värskelt valitud Esinduskogu, kus valiti ueks esimeheks senine abiesimees, tuntud skautliku liikumise tegelane Ilmar P l e e r; senine esimees H. L e e s m e n t keeldus kandideerimast, kuna ta oli olnud sunnitud elukohta vahetama. Juhatusse valiti (tähestikulises järjekorras) järgmised Esinduskogu liikmed: Mäido Kari, Joh. Koort, Juhan Kõiva, Veeliks Ling, Vaike Lugus, Harry Must, dr. Ants Pallop, Kaljo Popp, Paul Saar, Juhan Simonson, Eneri Taul, Jaan Tiivel, Eduard Vallaste ja Viktor Vinkman.

*

Ülemaailmsete Eesti Päevade võimalik rahaline läbikäik tõuseb tõenäoliselt 100 000-le dollarile, nagu nähtab majandusjuhi A. T r u u v e r t i poolt koostatud kokkuvõte. Kanada valitsusasutused on lubanud UEP läbiviimiseks mitmesuguseid teenuseid umbes 15 000 dollari piires.

*

Stockholmi uue Eesti Maja remont on siiani läinud maksma 400 000 krooni (s. o. 80 000 dollarit), kuid ehitused ja ümberkorraldused pole kaugelt veel lõpetatud.

*

Uus EELK peapiiskop Konrad V e e m sõidab Ülemaailmsetele Eesti Päevadele Torontosse ja kavatseb seal korraldada USA ja Kanada eesti vaimulike konverentsi.

*

Lakewoodi tuntud eestlasest ettevõtja ja rahvuslik tegelane Anton M ä n n i k annetas Eesti Rahvuskomiteele Ühendriikides 2500 dollarit, kuid tingimusel, et i g a nimetatud organisatsiooni valitud Esinduskogu liige annetab omalt poolt samasse toetusfondi v ä h e m a l t 25 dollarit. See annetaja soov on täidetud!

*

36-aastane eestlane Heigo J ö g i s m a, kes olevat hiljuti „põgenenud üle Soome Rootsi", osutus nõukogude poolt saadetud spiooniks, nagu Rootsi julgeolekupolitsei kindlaks tegi.

SAAREKE, Kaljo, grenader. S. 27. 05. 23. ‡ 19. 01. 44, kaugel lõunas.

SAAREL, Vello, ‡ Tartu Tapamaja kaitsel 22. 07. 41.

SAAREMÄE, Reinhold (end. Insenberg). S. 8. 12. 99. ‡ Idarindel 4. 03. 44.

SAAREMÄGI, Ernst. S. 26. 11. 93. Hukkunud Tallinna õhustpommitamisel 9. 03. 44. Maetud Koeru kalmistule.

SAAREPERA, Heino, ltn., üliõpilane. S. Tartus 3. 04. 11. Surnud sõjavangis, Magadani linnas 15. 08. 45.

SAAREPERE, Eduard, veebel, endine Omedu piirivalvekordoni ülem. Areteeriti Kasepääl. Hakkas vastu mahalaskmisele viimisel Kaarlil, Saare metsa, ja mõrvati 27. 07. 41.

SAARISTE (end. SCHULTZ), August, uscha., . . . Rüg. S. 9. 08. 19. ‡ Idarindel 19. 11. 43. Oli Viljandi vangimaja teenistuses.

SAARJÄRV, Aksel. . . Patl. S. 10. 08. 16. ‡ 4. 11. 43.

SAARJÄRV, Johannes. Punaste poolt mõrvatud 41. a.

SAARMAA, Elmar, Saare talu omanik Erikvere külas Tartumaal. Mõrvati punaste poolt 30. 07. 41.

SAARSE, Karl, Väljaotsa talu peremees Väätsa vallas, Järvamaal. Rms. . . . Piirik. Rüg. Surnud Siberis sunnitöölaagris 1946/47. a.

SAARSEN, Aleksander, Politseikooli abikomissar. Sai haavata, kui tahtis põgeneda 13./14. 06. 41, küüditamise ajal. Nähti verisena maas, ilma et talle oleks abi antund. (Tema naiseema mõrvati samal ajal.) Pärit Jaani talust, Koiga-Jaani, Võisiku vald.

SAARUP (Schaurup), August, VR III/3, veebel, üks 1. dets. 1924. aasta mässukatse mahasurujaid. Mõrvati Kosel, Scheeli krundil 1941. a.

SAARVA, Villem, rms. Tammemägi Patl. (659. Pat.) ‡ 19. 03. 43, Volhovi kotis. Pärit Tartust.

SAARVA, , konstaabel Petseri prefektuuris, Mäe vallas. Mõrvatud punaste bandiitide poolt 20. 04. 43.

SAGAR, Peeter. S. 17. 01. 75. Hukkunud Tallinna õhustpommitamise ohvrina 9. 03. 44.

SAGENBITS, Valter. S. 14. 09. 23. ‡ Idarindel enne 14. 09. 42.

SAHAROV, , ema kolme lapsega. Kundast küüditatud 1941. a. Ema suri küüdituse algaastail Maiski kolhoosis.

SAHKÄÄR (Sahker), Artur, 72-aastane kellasepp Elvas. Mõrvati hävituspataljoni poolt Elva linnavalitsuse aias.

SAIM, Karl, S. 23. 12. 20. ‡ Soomes, 26. 02. 44.

SAKERMAA, Aleksander. Hukkus 26. 03. 44 Võrus (Võrnus?) bolshevike terroripommi ohvrina.

SAKKEUS, , Tallinnast. Suri Siberisse küüditatuna enne 1944. a. aprillikuud.

SAKS, Ernst, rms. . . . Pat. ‡ 17. 02. 44.

SAKS, Heino, rms. Võisiku valla Lalsi küla Ahjuoja talust. Surmati oma talu õuel 1944. a.

SAKS, Gerhard, allohv. KL Tallinna Kergedivisjonis relvur. Areteeriti 14. 06. 41 ja viidi Venemaale. Teadmata kadunud.

SAKS, Hermann, allohv. Põltsamaa Julgest. Pat. 1. komp. (Vist 182. Julg. Pat.) ‡ Idarindel 11. 02. 42.

SAKS, Jüri, sturmmann. Narva Pat. ‡ enne 28. 09. 43, vist 18. ja 24. 08. 43 vahel.

SAKS, Mihkel, umbes 20-aastane üliõpilane Undla valla Pärl asundusest. Areteeriti 1940./41. a. talvel ja jäi kadunuks.

SAKS, Karl, sünd. 28. 11. 1859. Hukkus Tallinna vanadekodus õhustrünnaku ajal 9. 03. 44.

SAKSNIIT, Armin, Tartu tuletõrje ronija. Sünd. 4. 03. 97. Mõrvatud punaste poolt Raadil 10. 07. 41, kui ta püüdis tuletõrjemasinaid päästa.

SALEV, Karl, mag. rer. for. Riigimaade ja Metsade Valitsusest. Hukkus 1944. a. punaväkke mobiliseerituna.

SALL, , vanemkordnik Põltsamaa pol.-jaoskonnast. Langes 1944. a. sügisel koos perekonnaga punaste kätte Türi ja Lelle vahel. Saatus teadmata.

SALLA, Vambola, majandusteadlane, sõjaväelane. Suri havadesse. Maeti Gotenhafenis. (1944. a. sügisel.)

SALLASTE, Riho (end. SUURMAN, Richard. Undla valla sekretär, Kadrinas. Surnud Tallinna vanglas (1945. a.) pärast vangistamist punase II okupatsiooni ajal.

SALLO, , end. Ratsarüg. ltn. Punaväes komissari poolt maha lastud 41. a. suvel.

SALM, Harald. S. 6. 09. 06. ‡ 10. 02. 43.

SALMAN, Rosenko. Mõrvatud Tartu vanglas 8./9. 07. 41.

. . . . . , Salme või Valve. Mõrvatud punaste poolt Kuramaa sillapeas 45. a. mais. Töötas sõdurite köögis.

SALMINEN, Urho. Surnud Solikamski küüditatute laagris 28. 01. 43.

SALMUS, Arnold, Illuka valla Lähtepea külast. Mõrvati punaste poolt 41. a. juuli alguses.

SALO, Martin, arveohvitser (Hzm.) kapteni astmes. ‡ Idarindel 27. 05. 42.

SALU, Aleksander. Mõrvati hävituspataljoni poolt Palal 15. 07. 41.

Tallinna „teeninduspärleid“

„Ühe tööminuti hind meie riigis on ligi 50 miljonit rubla“, kirjutab ühes eestikeelses okupatsioonilehes E. Lepisto ja mõtleb „meie riigi“ all muidugi „suurt ja laia Venemaa“, koos kõigi hõivatud aladega.

Eesti okupatsioonivalitsuse „teeninduspministeeriumi“ nn. komsomoliprozhektor kontrollis mõningates Tallinna teenindusettevõtetes, et kuhu jääb „aeg“, kuhu kulutatakse asjatult minuteid ja kuidas tuleks võidelda tööajakadude vastu.

Allpool lühikokkuvõtteid selle „prozhektori“ valgustustulemustest:

● Tallinlane T. K. sai 29. jaanuaril teeninduskombinaadilt „Ühendus“ postkaardi meeldiva teatega: 31. jaanuaril tuleb kombinaadi mehaanik teie külmutuskappi käima panema. Palume kella 15-st kuni 17.30 kodus olla. . .“ T. K. palus nimetatud päeval ennast kolm tundi enne töö lõppu vabaks ja läks koju mehaanikut ootama. Oodatav ei ilmunud.

1. veebruari hommikul helistas kodanik T. K. „Ühenduse“ töökotta ja päris aru, et miks mehaanik ei tulnud. Talle vastati, et mehaanik pole veel tööle ilmunud ja midagi rohkemat ei teata. Hiljem kulutas T. K. veel poolteist tundi ja külastas töökoda, Pikk t. 43. Mehaanikut polnud ikkagi veel tööl. Tellimiste vastuvõtja arvas aga, et „võibolla tuleb mehaanik teie juurde täna. Olge igaks juhuks kella 15.30-st alates kodus. . .“

T. K. palus ennast jälle tööst vabaks. Mehaanik ei tulnud ka seekord. Kokku kulutas T. K. terve tööpäeva.

● Kalinini t. 23-a on teeninduskombinaat „Kiir“. Keemiline puhastus ja värvikoda.

Kodanik E. A. tuli Lai t. 26 asuvast värvimise vastuvõtupunktist vabrikusse, sest tööde vastuvõtja ei osanud kliendile öelda, kas tema kleiti värvitakse või mitte. Vabriku tööde vastuvõtja ei osanud ka muud öelda, kui: „Otsige ise meister üles, tema ütleb, kas kleidi võib vastu võtta“. Meistrit ei leitud, sest tema tööpäev oli lõppenud kell 15.30. . .

● Müürivahe t. 30. Keemilise puhastuse väljaandmisepunkt:

„Nii see on, ega sel ajal tavaliselt palju käijaid ole. Aga pärast kella 16, kui osa asutusi ja ettevõtteid hakkab tööd lõpetama, on ka meil kliente rohkem ning juhtub, et ootamise pärast pahandataksegi“, tähendas tööde väljaandja Õie Kaasik. „Tegelikult peab meil vahetuses olema kaks töötajat. Praegu on teine väljaandja haige, sellepärast olen üksi. Kui auto tuleb valmistöödega, pean minema lattu neid vastu võtma. Seni aga inimesed ootavad, järjekord aina pikeneb! Mis siis imestada, kui pahandamisi ette tuleb. Varem oli laos reservtööline, kuid see koht võeti meilt ära. . .“

● „Ühenduse“ elektrimajapidamistarvete remondi töökoda S.-Karja t. 11. Inimene viib triikraua parandada. Kästi „mõne päeva pärast“ järele tulla. Ilmselt oli sel inimesel kogemusi ja ta ei lainud triikraua järgi mitte kviitungil näidatud päeval, vaid nädal hiljem. Töökojas aga öeldi, et seda triikrauda ei saavatki parandada, sest neil puudvat varuosad. . .

● Sel hommikul jäi Pae tänava inimestel piim poest saamata, sest kaupluse „Majaka“ filaali nr. 1 Pae tn. 20 saabus piimaauto alles kell 13.30. Graafiku järgi aga pidi see tulema kell 10.

Pae tänava kauplus pole mingi erand. Tallinna Toidukaubastu kaubandusosakonna juhataja asetäitja Loreida Tiiduse ütlemist mööda esineb sääraseid hilinemisi tihti.

Tuli välja, et kaubandustöötajaid endid segab oma tööd paremini organiseerimast veel üks krooniline häda. See on telefonide nappus! Ei, mitte kauplustes, vaid baasides, kus on peaaegu reeglina üksainus telefon. Kauplusi aga, kust päeva jooksul helistatakse, on sada korda rohkem. Et oma tellimist ära anda, peab kaupluse juhataja või mõni teine töötaja istuma telefoni juures seni, kuni abonent vabaneb. ..Meie aga nõuame kaupluste juhatajailt, et nad peaksid rohkem müügisaalis viibima ja müüjate töötd paremini organiseerima. . .“ resümeeris L. Tiidus.

Nõukogude inimesi:

Tootmisvahendid eraisikute kätes . . .

Sotsialistlikus ühiskonnas ei tohi tootmisvahendid eraisikute valdusse minna. Kuna see mõiste aga selgelt piiritlemata, siis on okupeeritud Eestis tänaseni vaieluse all küsimus, misguste vahenditega tohib üks kolhoosnik oma „isiklikul“ peenralapil maad harida.

Läänemaa Kirna külanõukogu Suure-Raude küla elanik Ilmarine-Herbert Klaasen, kes töötab Haapsalus kolhooside ehituskontoris, ostis 250 rubla „sularaha“ eest Haapsalu Kommunaalettevõtete Kombinaadilt traktori, et seda kasutada „koduseks majapidamiseks“.

Samast asutusest ostis teise traktori — jällegi koduseks tarviduseks — ja samutigi 250 rubla eest „peo peale“ Palivere Pälli küla elanik Elmar Mäepere. Olgu vaid märgitud, et esimese traktori (MTZ) hind oli inventuuris 820 rubla, teise (DT—20) oma juba 1538 rbl. ja 82 kopikat.

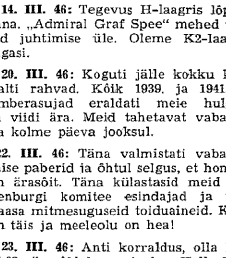

L. Kiviranna joonistus

Vene passipilt

Nõukogude dokumentidele ja passidele nõutakse ametivõlmude poolt häid ja hästi retusheeritud näopilte. Vene keskpartei pilkelehe „Krokodil“ joonistaja on toonud näite, kuidas keskmist nõukogude inimest tuleb dokumendi jaoks retusheerida.

LINDEX PAKUB

esimest korda oma kundedele:

Esiteks: Toredaid täisvillaseid pearätte Kievist, 90 ×90, hind DM 15,—

Teiseks: Suurendatud kaubaladu senisest suurema valikuga.

Kolmandaks: Nõukogude toodangu uusi sõiduautode mudeleid:

ometi kord

uut Zhiguli WAS 2101, hind DM 9950,—

samuti ka

Moskvitsh 408 IE, DM 9300,—
Moskvitsh 412 IE, DM 9950,—
Zaporozhetz ZAZ 966, DM 6300,—
(Soodustatud eripakkumine!)

Neljandaks: Mootorrataste uute mudelite kohta saate meilt soovi korral hinnakirju.

Muid kingitusi nõukogude kaupadest võivad Teie sugulased saada raha-sertifikaatide kaudu.
Korraldage meie kaudu hinnaväärseid turistreise Nõukogude Liitu — gruppidega või üksikult.
Tollitariifid jäävad kuni edaspidiseni muutmata.

Rõõmustame, kui meid külastate!

LINDEX — Versand — Reisen
Rauchstr. 2 ja 5,
8 München 80,
Tel.: 98 16 27, 98 13 75, 98 30 38;
Telex 05 — 23 173

Ostud said teoks ja mõlemad traktorid läksid kolhoosnike isiklikke maalapikesi harima, kuni kusagilt poolt pandi „pomm plahvatama“. Esiteks selle pärast, et Haapsalu kombinaadi direktor Augustin Arukallas, peainsener Richard Vood ja raamatupidaja Linda Tomsen ei pannud müügist saadud raha muidugi mitte taskusse, vaid korraldasid oma käitisele paar prisket napsivõtmist. Muidugi, et „vanarauana“ äramüüdud traktorite asi oleks nõukogude mõistete järgi igati korras, selleks pidid nii Klaasen kui ka Mäepere andma kombinaadile vastavas kaalus muud vanarauda, ehk sovjeti mõistes „utiili“ tagasi.

Suursündmus Melbourne'i eestlaskonnas

Sügav mõõna-aeg eestlaste ühiskondlikus elus oli möödunud. Noored, kes Austraaliasse tulekul olid elu kahekümnendate aastate künnisel, on jõudnud kandva generatsiooni ikka ning täis tahet kuhugi oma üleliigset energiat paigutada. Kuna eelkäiva põlvkonna poolt muretsetud väike majake ei suutnud enam täita ühiskonna nõudeid ja kõigiks üritusiks tuli üürida ruume, püstitasid selle generatsiooni energilisemad esindajad mõtte — muretseda eesti Melbourne'i ühiskonna nõuetele vastas maja. Julge mõte!

Kuid idee oli tekkinud ja selle teostamisele asumisel määrati uue maja hinna piiriks 60 000 dollarit. Valitud toimkond asus sobiva maja otsimisele ja veel energilisemalt põhikapitali kogumisele.

Möödunud aasta keskpaiku leitigi üks müügilolev endine kinohoone, mille hinnaks oli 55 000 dollarit.

Masendav oli näha seda maja seestpoolt, räpane ja korrast ära. Harilik inimene leidis selle olevat võõrmaa korda seadmiseks. Kuid tegutsejate hulgas leidus mehi, kes vaatasid selle teise pilguga. Nad otsustasid teha kõik ümberehitus- ja remonditööd talgute korras. Tehti plaanid ja esitati need vastavatele asutustele kinnitamiseks.

Uue „Eesti Maja“ muretsemise toimkonna koosseisus leidus mehi nagu **A. Mikkor** ja **A. Freymuth**, kes tegutsevad ise ehitusettevõtjatena ja selle tõttu olid nagu enesestmõista määratud tööde juhtideks. Peagi saadi kokku 36 vabatahtlikku, kes olid nõus oma aega nädalalõppudel ühistöödeks lubama.

Töö algas. Kuid naiste terav silm leidis olevat midagi puudu. Ja energilise pr. **Ausma Tavesi** algatusel asutati huvitundvatest perenaistest ring, kes tööta vatele meestele hakkas valmistama sooja toitu.

Peagi ilmnes, et tööst üksi oli vähe, sest tarvismineva materjali jaoks oli tarvis raha. Siin pidi jälle mõni mees oma vähest vaba aega kärpima, et sõita mööda Victoriat ringi ja osatähtede levitamisel koguda raha.

Kuigi tööd polnud veel lõpetatud, leidis ehitusameti esindaja, et need on tehtud korralikult ja lubas alustada ruumide kasutamisega. Luba käes, otsustati korraldada „Eesti Maja“ avamise ball 29. jaanuaril k. a. Saal oli „välja müüdud“ ja laudu tuli asetada veel ülemisele korrale.

Piduliku osa alustas õp. **A. Meeksi** maja õnnistamisega. Aktuse avakõnes ütles „Eesti Maja“ juhatuse esimees **A. Mikkor**, et selle töö läbiviimiseks tarvitati 5000 töötundi ja selle täitsid 36 alalist töölkäijat. Eriti toonitas ta aga **Edgar Põldoja** teeneid, kes oli tööl käinud kuni viis päeva nädalas.

Hiljem, pärides andmeid, sain teada, et maja maksis $ 55 000, remontideks ja juurdeehitusteks läks $ 15 000 ja maksta on maja eest veel 15 000 dollarit. Palju saab ehitustööline tunnis tasu? Kõige lihtsam mees saab 2 dollarit, kuid enamalt on see kolme dollari piirides. Nii — võttes kõige väiksema tasu, panid need töötajad oma tööga kokku 10 000 dollarit!

Meie loovad kunstnikud, **Gunnar Neeme** kahe suure maaliga ja **Niina Ots** oma keraamikatöödega, aitasid kaunistada saali seinu ja laudu. Tarvilikud ja hinnalised valjuhääldjad olid kingitud kaasmaalase **Kalju Piliste** poolt. Koostöös **R. Olega** valmistasid nad kastid ja panid seadeldise üles.

Aktusel tõid tervitusi külalised väljastpool Melbourne'i: Austraalia Eesti Seltside Liidu poolt — esimees **A. Perendi**, Sydney E. Seltsi poolt — esinaine prl. **Tiiu Kroll**, Adelaide'i E. Seltsi poolt hr. **Sommer** ja Thirlmere E. Seltsi poolt **V. Ojamets.**

A. Perendi, kes reisinud ümber maailma ja näinud igal pool Eesti Maju, ütles, et Melbourne'i oma võib lugeda maailma parimate hulka. Ta imestas seda suurt tööd, eriti veel olukorras, kus Melbourne'i eestlaskond peab palju energiat kulutama selle aasta lõpul siin toimuvate „Eesti Päevade“ korraldamisel. Kõne lõpul kuulutas ta „Eesti Maja“ avatuks.

Aktuse pidulikkust aitasid tõsta kohalik mees- ja naiskoor, ühinedes ühiskooriks ja lauldes kaks laulu. Aktus lõppenud, algas meie perenaiste poolt valmistatud toitude maitsmine.

Peo meeleolulisel osas esinesid meie lavajõud klassikalise balletiga, naiskvartett „Neljakesi“ kahe lauluga. Väike külaline Geelongist, 13-aastane **Martin Lukas** kandis ette kaks lugu, ühe saksofonil ja teise akordeonil. Saksofon oli peaaegu mehega ühepikkune ja akordeoni tagant paistsid välja ainult pea ja jalad. Kuid hääled, mis ta pillidest välja tõi, said rahva poolt sooja vastuvõtu osaliseks. Viimase ettekandena esitas grupp „Kuus asjaarmastajat“ kaks laulu.

Pidutuju oli kulminatsioonis kuni lõpuni.

See oli ilus eesti koosviibimine. Tehtud töö näitas, mis suudetakse korda saata, kui asutakse ühiselt ja üksmeeleslt raskusi võitma.

A. Kimmel

Rootsi pedagoogid elavad ohtlikult

Saksa ajakiri „Werk und Leben (22. I. 72) kirjutab:

„Malmö 24-aastane nais-kooliõpetaja vägistati 1. a. oktoobris, vägistajaiks olid 12 tema koolipoissi. Ühes Göteborgi koolis ründas kaks õpilast koolitunni ajal oma õpetajat nugadega. Härnosandis pekseti kooljuhataja ja õpetajad koolihoovil läbi.

Sellised teated kuuluvad rootsi lehelugejate igapäevase lektüüri hulka.

Ankeet Stockholmi õpetajate hulgas kinnitas, et vähemalt 50 % õpetajatest tunnevad endid oma õpilaste poolt kas pidevalt või juhuti ähvardatuina.

Kooliõpilaste kriminaliteet ja brutaalsus pole kusagil mujal maailmas võtnud niisuguseid mõõtmeid kui Rootsis, isegi mitte USA Chicagos. Paljud kutselised õpetajad on „riputanud oma ameti nagi otsa“ ja läinud üle vähem ohustatud tööalale.“

Eestlased poliitilises sõjavangistuses

IV

24. II. 46: Eesti Vabariigi aastapäev! Ettevalmistused selle päeva pühitsemiseks algasid juba varakult. Suureks abiks aastapäeva korraldamisel olid meile „õrnemasoo“ kaasvõitlejad laagri haiglast. Meil endil oli lihtne hankida metsa rohelist väljaspoolt traataeda (laagri valve oli nõrk). Naispere hoolitses selle eest, et meil ei puudunud isegi rahvusvärvid ja akordeon muusika tegemiseks. Kell 14.00 kogunesid kõik kohalikus laagris asuvad eestlased, nüüd 30 meest, 4 naist ja 2 lätti esindajat, ohvitserdie barakki, kus üks tuba oli muudetud „peosaaliks“. Päevakohase kõne pidas ltn. Püss. Ta ütles: „Kui meie Vabadusõda lõppes võidurikkalt 1920. a., siis II Vabadusõda ülekaaluka vaenlase vastu on kaotatud, tänu lääneliitlaste toetusele idale. Meie tulevik on tume ja meie rahvas on jälle võõra vägivalla poolt põlvili surutud!“ Kõneleja ei peatunud tuleviku väljavaadete juures, aga me tundsime, et lääne ja ida sõpruse tõttu ei saa midagi head loota. Aktus lõppes hümni laulmisega. Peolauda ei olnud võimalik katta. Meie „lauahõbe“ oli roostetamas ja sel päeval ei sobinud sellega välja tulla. Kuid õhtul pakuti külalistele siiski kohvi ja suupisteid. Lõõdi hoogsalt tantsu ning vaestele tüdrukutele ei antud üldse rahu. Koosviibimine kestis hilisööni.

1. III. 46: Balti rahvad käsutati kokku ja inglaste poolt esitati küsimus: Kes soovib vabatahtlikult kodumaale minna? Eestlaste hulgas oli kaks soovijat, mõlemad Petserimaalt, Antropov ja Karja. Ülejäänud „ei soovinud“.

5. III. 46: Eestlastest moodustati juhtkond H-laagrile, kuhu homme on oodata „Admiral Graf Spee“ mehi Argentiinast. Olen peatoitlustaja ametikohal ja asusin elama H-laagrisse. Täna külastasid meid jälle Lübecki komiteelased ja tõid kaasa toiduaineid.

14. III. 46: Tegevus H-laagris lõppes täna. „Admiral Graf Spee“ mehed võtsid juhtimise üle. Oleme K2-laagris tagasi.

20. III. 46: Koguti jälle kokku kõik balti rahvad. Kõik 1939. ja 1941. a. ümberasujad eraldati meie hulgast ja viidi ära. Meid tahetavat vabastada kolme päeva jooksul.

22. III. 46: Täna valmistati vabastamise paberid ja õhtul selgus, et homme on ärasõit. Täna külastasid meid Oldenburgi komitee esindajad ja tõid kaasa mitmesuguseid toiduaineid. Kõht on täis ja meeleolu on hea!

23. III. 46: Anti korraldus, olla kell 14.00 ärasõiduks paigal. Kell 15.00 lahkusime veomasinatel Munsterlaagrist, täis rõõmu ja õnne, et ometigi oleme vabad ja lõpp vangielule. Tunnise sõidu järgi jõudsime meile määratud laagrisse, Soltau lähedale. Siin aga selgus meie suureks kurvastuseks, et laager on alles korda seadmata ja meid pole võimalik vastu võtta. Pettunult pöördusime tagasi Munsterlaagrisse ja kell 18.00 olime jälle „pleki“ all.

25. III. 46: Täna tõsteti meid barakist välja põhjusel, et meie ei kuulu enam I gruppi, vaid moodustame „balti eragrupi“. Paigutati niisuguse „pleki“ alla, kus pole muud kui katus ja tsementpõrand. Pimeduse tulekul „organiseerisime“ endile vastava mööbli ja ahju.

3. IV. 46: Enne lõunat käsutati kõik balti rahvad laagri komandantuuri juurde, kus üks kuldpagunitega vene kapten tegi meile ettepaneku kodumaale tagasipöördumiseks. Tagasiminejaid oli üks leedulane ja kaks lätlast.

11. IV. 46: Täna viidi kõik eesti haavatud ja haiged, arvult 9 meest, Lübecki laagrisse. Käisin neid ärasaatmas. Nende hulgas oli üks minu endine kaasteenija eesti sõjaväest, Aleksander Anton.

16. IV. 46: Täna käis ltn. Vane Wolterdingenis, balti D.P.-laagris maad kuulamas, et selgusele jõuda, miks viibib meie äraviimine. Selgus, et UNRRA ei võta sõjavange oma hooldamisele, vaid nende eest peab hoolitsema sõjaväe valitsus.

17. IV. 46: Täna saabus meie laagrisse kaks meest Hannoveri laagrist (Born ja Kuus) kui end. sõjaväelased. Siin tehti nad eraisikuiks.

21. IV. 46: On ülestõusmise pühad. Meil siin ei erine need päevad millegagi teistest tööpäevadest. Ei mingit toidulisa. Tahtmatult tulid meelde läinud ülestõusmise pühad Taanis.

26. IV. 46: Täna anti teada, et homme kell 9.00 tuleb valmis olla sõiduks Wolterdingenisse, mis asub Soltau lähedal.

27. IV. 46: Siiski saabus päev, kus võisime selle räpase vangilaagri maha jätta. Kell 9.45 sõitsime laagrist välja ja tunni pärast olime Wolterdingenis, D.P. laagris. Kui pärast desinfitseerimist kohaliku komitee esimees vabastamispaberid kätte andis, oli alles kindel, et tagasi ei viida! Olen vaba!

*

Sündmuste käik minu päeviku põhjal haarab vaid üht väikest osa eesti sõduri saatustest. Need olid aga kahtlematult raskeimini kannatanud mehed lääneliitlaste sõjavangidena. Minu päeviku sissekanded on objektiivsed ja kireta.

Päevikus ei ole märkimist leidnud vangilaagri sisemine elu, võitlus olemasolu eest, äritsemine, mustturg; viimane õitses eriti Sandbostelis. Kahekordne kannataja oli suitsumees, kes oma kõhu kõrvalt müüdis pigistada päevase leivaportsjoni, et seda vahetada paari sigareti vastu. Õnnelikud olid need, kelledel kuidagi oli alles jäänud tasku- või käekell, sest „Tommid“ oli pidevalt nende jalil väljaspool traataeda, sigaretikangid kaenla all.

Sigarett oli ainuke „kõva“ valuuta, paberraha vastu ei olnud usaldust.

Suitsumees lõikas inglise sigareti neljaks ja saksa sigareti kolmeks. Suitsu otsast kellelegi tuld ei antud, kardeti, et sellega võib üks „mahv“ kaotsi minna. Nagu eespool märkisin, oli ahju kütmine Sandbostelis keelatud, kuid seda tehti siiski. Tulepuud hoiti põranda all. Samast põranda alt hangiti ka tulepuid. Kangutati lahti põrandalaudade alumine kord. Korralise inglaste kontrolli ajal kustutati tuli ja avati kõik aknad.

Kaasvõitlejad, eesti sõjamehed, kelledega koos tegin läbi selle kannatusaja, tulid sõjavangist siiski eluga välja. Kas ka tervisega?

Sõber ja kaasvõitleja, kes oli minu toakaaslane kogu vangielu ajal ja ka D.P. laagris, on juba aastate eest manalasse varisenud; teised kõik on mööda maailma laiali.

Olgu need read tänuks ja kinnituseks kaaskannatajatele kui ka abistajatele sõbralikkuse ja ohvrimeelsuse eest. Mälestus neist jääb igaveseks püsima.

Eero Mändla

Seoses Eesti Vabariigi aastapäevaga 1972 ilmub ajalooline põhiteos

LAIARÖÖPMELINE SOOMUSRONG Nr. 2 EESTI VABADUSSÕJAS

Koostajad **Edvin Reinvaldt** ja **Tõnis Kint**, redigeerija **Jüri Remmelgas.**

Sõjameeste jutustused kuulsast lõõgiüksusest iseseisva Eesti loomisel. Tänapäeva soomusvõgede eelkäijate valksõja kirjeldused. Teos on suures formaadis, ligi 400 lehekülge, rikkalikult illustreeritud paljude seni avaldamata fotodega Vabadussõjast, heas kõites.

Ettetellimise hind kuni ilmumiseni kõigi kuludega $ 11,— ehk DM 35,—.

Soodustused ettetellijatele:

1. Tasudes ettetellimisega samaaegselt $ 1,— ehk DM 3,50, saate preemia hinnaga K. A. Hindrey romaanid muistsest Eesti vabadusvõitlusest „Nõid“ ja „Lembitu“. Klassikalised raamatud! Saadaval piiratud arvul.
2. Ajaleht VÄLIS-EESTI 1972. aasta lõpuni tasuta.

TELLIMISKUPONG

(eraldada ja saata tavalises kirjas)

Kirjastus VÄLIS-EESTI-EMP, Box 2171, S-103 14 Stockholm. Postgiro 50 27 55-2, bankgiro 72-1805. Asukoht: Tullportsgatan 174, tel. 08/84 09 55.

. . . Tellin koguteose „Laiaröömeline Soomusrong Nr. 2 Eesti Vabadussõjas“.

. . . Tellin K. A. Hindrey romaanid „Nõid“ ja „Lembitu“ preemia hinnaga.

. . . Soovin ajalehte VÄLIS-EESTI 1972. aasta lõpuni tasuta.

Olen tasunud kirjastuse posti-/pangagirole . . . (kuup.)
Lisan isikliku pangatshekiga

Nimi . . . . . .

Aadress . . . . . .

Postiaadress . . . . . .

SURMAD

7. jaanuaril suri Stockholmis kaugesõidukapten Gustav Einholm, kes oli sündinud Käsmus 8. sept. 1896. a. Lahkunu oli olnud Eesti Meremeeste Unioni juhatuse liige.

7. jaanuaril suri Stockholmis kauaaegse Tallinna linnakomandandi kolonel O. Raudvere lesk Erna Raudvere. Lahkunu, neiuna Warre, oli sündinud Tallinnas 23. veebruaril 1890.

16. jaanuaril suri Chicagos dr. med. Richard Teder, sünd. 26. dets. 1892 Tallinnas. Lahkunu kuulus korp! Rotalia vendlusse.

20. jaanuaril suri USA-s, Ohios, Tata (Selma) Ausmees, neiuna Tellmann. Lahkunu oli Tallinna tuntud gümnaasiumijuhataja vanem tütar ja kindral Tõrvandi kasutütar, olles sündinud Dresdenis 19. jaan. 1907. a. Ta kuulus korp! Amicitia vilistlaskonda.

20. jaanuaril suri Saksamaal, Pirmasensis, USA armee LS-vanemleitnandina teeninud Erik Link, sünd. 26. juulil 1909. a. Tallinnas. Eestis teenis ta õigusteadlasena mitmetes kohtutes, siis edasi sõja lõpul Eesti Kindralinspektuuris, kaua aastaid ohvitserina vahikompaniis 4221 ja viimati ühes segaüksuses ohvitserina. Ta oli EÜSL-i I Esinduskogu valitud liige.

24. jaanuaril suri Kanadas, Montrealis prof. arch. Harald Sultson, sünd. 5. märtsil 1905. a. Võrumaal. Ta oli olnud Tartu Ülikooli arhitektiks. Lahkunu kuulus EÜS Põhjala vilistlaskonda.

28. jaanuaril suri Kanadas, Torontos ajakirjanik Arnold Paeraid (end. Peterson). Töötas omal ajal „Postimehe" juures, siis „Kaja" Tartu esindajana ja viimati „Uus Eesti" esindajana Tartus. Paguluses tegutses lahkunu filateelia alal.

Dir. G. Berggren

IN MEMORIAM

28. jaanuaril suri ootamatult südamehaiguse tagajärjel Eesti Vabadussõja veteran, L.R. Soomusrong Nr. 2 end. õppursõdur Georg Berggren.

Kadunu tuli 17-aastase Tallinna Reaalkooli õpilasena II jõulupühal 1918 laiarööpmelisele soomusrongile nr. 2. See oli raskeim ajajärk Vabadussõjas, kuna vaenlane seisis juba pealinna ukse ees ja Tallinna koolipoisid ruttasid soomusrongidele, dessantüksustesse. Koolipoiste lahingutegevus algas Kehra ümbruses. Noorte ilmumine sõjatandrile innustas ka endiseid võitlejaid, eriti aga soomusrongidega koostöötavaid jalaväeüksusi. Nii algas ühine hoogne pealetung ja vaenlane visati peatselt Narva taha tagasi. Purustatud teesildade tõttu ei saanud meie rong Rakverest edasi sõita ja see suunati lõuna- ja kagurindele. Vaenlane oli kogu rindel taganema löödud, lahingud käisid õhtust hommikuni ja hommikust õhtuni.

Georg Berggren tegi kõik L.R. Soomusrong Nr. 2 lahingud kaasa, alates jõuludest 1918 kuni 7. märtsini 1919. Esimene vahetus Tallinna koolipoisse lõi kaasa viimase lahingu Orava mõisa all Võrumaal ja koos uue vahetusega koolipoistega, mis saabus 7. märtsil 1919 Piusa jaama. Mitmed Berggreni sõbrad olid jätnud oma elu. Ka Orava lahingus oli kaotusi. Uue vahetuse päralejõudmisega vabanes see grupp, kuhu kuulus Berggren ja tal võimaldus jätkata poolelijäänud õppetööd koolis.

Pärast keskhariduse saamist täiendas lahkunu ennast tehnilisel alal ja lõpetas viimase 1923. a. Kohe pärast seda alustas ta tegevust Eesti AGA-s. Aastail 1939 kuni 1944 oli G. B. selle asutuse direktoriks. Viimase sõja keerises, kui N. Liit oli uuesti Eestit okupeerimas, õnnestus tal koos perekonnaga põgenemine Rootsi ja ta asus jällegi AGA teenistusse, algul Lidingöl peakorteris, aastail 1946—51 sõsarettevõtetes Columbias ja Venetsueelas ning alates 1951. a. tehnilise direktorina AGA juures Istanbulis, Türgis. Pensionärina elas ta Nyköpingis.

Sügavas leinas avaldame kaastunnet lesele, Linda Berggrenile, nende lastele, ning sõpradele.

Meie ühine kurbus ja lein on suur! Puhka rahus, tubli võitluskaaslane!

L.R. Soomusrong Nr. 2
Sõprusühing Rootsis

Linnapea A. Stumpf †

8. veebruaril suri eestlaste sõber, Schönau kauaaegne linnapea Adolf Stumpf. Ta oli olnud Schönau linnajuhi kohal juba enne sõda ja pärast sõda alates 1954. aastast kuni läinud aasta lõpuni, kokku enam kui 28 aastat.

Kui eesti vigastatud sõjameestel tekkis mõte asutada oma koduhooned sellesse ajaloolisse hugenottide linna, oli linnapea Stumpf selle mõtte vaimustatud poolehoidja ja ta tegi omaltpoolt kõik, et aidata kõrvaldada ettetulnud raskusi ja kiirendada formaliteete.

Kadunu, kes andis oma kaasabi ka Heidelbergi Piirkonna Eesti Rahvuskoondisele, tundis eestlasi juba läinud sõjast. Nimelt oli ta ühe väiksema eestlaste grupiga võidelnud koos Põhja-Norras.

Vigastatud Eesti Sõjameeste Ühingu ja Heidelbergi Piirkonna Eesti Rahvuskoondise poolt asetati lahkunud sõbra ja soosija hauale pärg sini-must-valge lindiga. Pärja asetajateks olid HPERK esinaine pr. K. Aabjõe ning VESmÜ aseesimees R. Aabjõe.

Vaikselt lahkus meie keskelt meie unustamatu

Anna Sassai

sünd. Evert

* 29. II. 1879 Imaveres
† 4. II. 1972 Waldbrölis

Mälestab leinas

WESTHOVENI EESTI RAHVUSKOONDIS

Jäädavalt lahkus meie armas võitluskaaslane Vabadussõjast

Georg Berggren

* 1. augustil 1901
† 28. jaanuaril 1972

Kurbuses mälestavad

LR Soomusrong Nr. 2 kaasvõitlejad Rootsis ja mujal

Igaveseks lahkus meile heasoovlik ja abivalmis saksa sõber,

kauaaegne Schönau linnapea

Adolf Stumpf

Mälestavad

VIGASTATUD EESTI SÕJAMEESTE ÜHING, HEIDELBERGI PIIRKONNA EESTI RAHVUSKOONDIS

Õnnetu surma läbi lahkus meie armas vilistlane

mag. phil.

Veikko H. Lahdenpää

* 25. III. 1913 Hämeenlinnas
† 23. I. 1972 Helsingis

Mälestab sügavas leinas
KORPORATSIOON SAKALA

Karl K. Jõgis

IN MEMORIAM

14. dets. l. a. suri Stanfordi haiglas kaugesõidukapten ja sõjalaevastiku ohvitser Karl Konstantin Jõgis. Muldasängitamine toimus 17. dets. Mount Oliveti kalmistul, San Francisco lähedal. Teda jäid leinama abikaasa, poeg perekonnaga ja õde.

K. K. Jõgis sündis 9. nov. 1887. a. Leisi vallas Saaremaal. Juba nooruses köitsid teda merede avarused. Tema meresõidud algasid purjelaevadel Läänemeel. Õppis mereasjandust Kuressaare ja Peterburi merekoolides ja saavutas kaugesõidukapteni diplomi. I Maailmasõjas oli ta tegev Läänemere vene keiserlikus sõjalaevastikus miinitraalerite divisjoni komandörina.

Kui puhkes Eesti Vabadussõda, siis oli mereväeleitnant Jõgis üheks vapraks eesti ohvitseriks, kes sundisid oma lööksalgaga saksa valvekomando lahkuma vene suurtükilaevalt „Bobr", esimeselt eesti sõjalaevalt „Lembit". Laevale heisati sini-must-valge ja K. Jõgis esimese vahiohvitserina esimesel eesti sõjalaeval kandis logiraamatusse esimese eestikeelse sissekande. See logiraamat säilitati Vabadussõja Muuseumis.

Hiljem võttis lahkunu osa „Lembitu" ja hävitaja „Vambola" pardal mereoperatsioonidest Soome lahel, kaasa arvatud dessandid Kunda ja Loksa lahtedes. Riia vallutamise operatsioonis oli K. Jõgis „Vambola" navigatsiooniohvitseriks.

Aastal 1928 läks K. Jõgis reservi Kunda meresideülema ametikohalt ja asus elama Rakverre ning rakendus Viru maavalitsuse teenistusse, olles samal ajal K.L. Viru Maleva mereüksuste pealikuks. Kutsetöö kõrval võttis ta osa mitmete heategevate seltsingute ja koolinõukogu tööst.

Võõra võimu tulekul Eestisse põgenes K. Jõgis koos perekonnaga Saksamaale ja 1949. a. edasi USA-sse, San Franciscosse. Siin võttis ta elavalt osa S. F. Eesti Seltsi ja EELK S. Francisco koguduse tegevusest, olles püsivalt kas koguduse juhatuses, nõukogus või rev. somisjonis tegev. Usuline töö oli lahkunule eriti südamelähedane. Tema oli üks meie koguduse sambaid.

Puhka rahus Ameerika mullas, kuni ülestõusmishommikuni!

San Francisco, Näärikuul 1972
Karl Lipping

Nikolai Kalle

IN MEMORIAM

Nikolai (Kolja) Kallet, Austraalia Thirlmere eestlasest kanafarmerit, ei ole enam. Pärast kodumaal lõppvõitluste ajal sõdurikuue kandmist, pikemaid vintsutusi Saksamaal, jõudis Kolja Kalle Austraaliasse, kus asus ülima hoolikuse ja püüdlikkusega oma eksistentsi üles ehitama. Austraalias naitumine ja võetud perekondlikud kohustused andsid sellele veel suurema ulatuse, mida lahkunu täitis harvanähtava püüdlikkusega. Temal algas töö farmis juba öö-lõpptundidel, mil see jätkus Maldoni tsemendivabrikus, et siis jälle kuni hilisööni töötada oma farmis. Nii tegid paljudki. Sedaviisi ehitatigi üles Thirlmere jõuline eestlaskond, keda tuntakse kui edumeelsemat rahvusgruppi ja edasijõudnumat eestlase koondist vabas maailmas.

Kolja Kalle ja tema abikaasa Aliide kanafarm on Thirlmere teiste eestlaste farmide keskel üks moodsamaid ning ehituste ja ümbruse pargiks muutmise poolest üks silmapaistvamaid.

Nikolai Kalle (end. nimi Parun) sündis Harjumaal, Raplas 10. oktoobril 1912, kus ta isa töötas tollal raudteel. Pärast keskhariduse saamist Otepääl asus Tartusse postiametnikuks ja rööbiti õigusteadust õppima, mil ühines korp! Fraternitas Liviensise vendlusega. Kalle isa õppis samal ajal Tartu Ülikooli loomaarstiteaduskonnas ja oli hiljem loomaarst. Kolja Kalle igavikuteedele saatmisel Lepingtonis olid kohal õpetaja E. Kivistega eesotsas kõik lahkunu Thirlmere sõbrad, akadeemilised kaaslased ning Thirlmere segakoor, kes andsid lahkunule kaasa selle soojuse, sõpruse ja ühtekuuluvuse, mis on iseloomustanud kogu selle ühiskonna elu ning tegevust. Samas õhkkonnas jätkusid õhtul peied teadmisega, et kuigi on lahkunud üks järjekordne sõber meie keskelt, ei suuda surmavalla väravad võita meie usku, tööd ja armastust.

E. Aavik

Väljaandja: Kirjastus „Võitleja". Ilmub kord kuus. Trükitud Gutenbergi trükikojas Heidelbergis. Tellimishinnad on avaldatud viimasel leheküljel ülal vasakul, kuulutushinnad ülal paremal raami sees.

Verleger: Verband „Võitleja". — Verlag und Redaktion: 6900 Heidelberg 1, Postfach 1774. — Verantwortlicher Redakteur: A. Joonson. — Druck: Heidelberger Gutenberg-Druckerei. — Erscheinungsweise monatlich. — Bezugspreis: DM 24,— jährlich. — Verlagsort: Heidelberg.

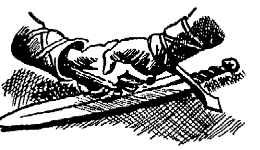

ÜLEMAAILMSED EESTI PÄEVAD 1972

Kanadast saabus Saksamaale ametlik teade: 15 eesti sõjavigastatut kutsutakse aukülalistena Ülemaailmsetele Eesti Päevadele Torontosse. Nende eest tasub Eesti Abisamiskomitee edasi-tagasi lennupileti ja annab igale 100 dollarit taskuraha; samuti vahendatakse neile pidustuste ajaks ulualune eesti perekondades.

Mõte, tuua eesti sõjavigastatuid Ülemaailmsetele Eesti Päevadele ja sõjameeste kongressile, kergitati Hamiltoni EVÜ ringkondadest. Sellest haarasid kinni Kanada teised võitlejate ühingud ja ka Kanada EVÜ-de Liit. Koostöös Kanada EAKomiteega ning USA EAK-ga ning „Eesti Abiga" on mitmete aktsioonidega kokku pandud ümmarguselt 6000 dollarit. Seega langes ära tarvidus korraldada Saksamaalt esitatud soovijate vahel loosimist.

Nagu meile eraviisil kirjutatakse, on nimekiri lõplik. Kanadasse kutsutute hulgas on 5 sõjavigastatut Schönaust, 2 Bocholtist, 1 Springest, 1 Porz-Westhovenist, 1 Hannoverist, 1 Münchenist, 1 Heidelbergist, 1 Münsterist, 1 Augsburgist ja 1 — Lübeckist. Viimane on jalgamputeeritud rindeõde Elli Oitma.

Erilist energiat aktsiooni läbiviimisel on on näidanud EAK abiesimees K. Jõgi ja sekretär H. Meret. Suure panuse andsid eesti kunstnikud. Nende tööde loosimisel Toronto EVÜ aastapäeval saavutati nimetamisväärne rahasumma. Hamiltoni EVÜ kannab kahe ja korp! Vironia ühe sõjavigastatu reisikulud, muidugi EAK kaudu.

KULDSED TEENETEMÄRGID

kinnitas Kanada EVÜ-de Liidu esimees kpt. K. S. dipl. A. Nõmmik rinda järgmistele Toronto EVÜ teenekatele liikmetele: Ants Mägisoo ja Meinhard Niinvee. Montreali EVÜ liige Valter Loigu saab oma kuldse teenetemärgi kätte E. V. aastapäeval.

MARYLANDI EVÜ

tähistab oma 20. aastapäeva 18. märtsil k. a. Peost osa võtma on palutud kõik Eesti Võitlejate Ühingud ja üksikud veteranid.

SEATTLE E. VÕITLEJATE KOONDIS

valis uue juhatuse: Esimees Ain Mölter, abiesimees Aavo Kalviste, sekretär Leo Hannibal, varahoidja Enn Raidna ja laekur Joh. Hannibal.

DETROIDI EVÜ

uueks esimeheks surma läbi lahkunud Roman Reimani asemel on nüüd senine abiesimees Viktor Raag ning uueks juhatuse liikmeks Gustav Oidermaa.

EESTI VÕITLEJATE LIIDU USA-s

korraline Esinduskogu koosolek toimub 22. aprillil 1972. Selle läbiviijaks sel aastal on Lääne N. Y. Eesti Võitlejate Ühing ja kohaks Walden Manor (Buffalo linna piiri peal).

LAKEWOODI EVÜ

uueks esimeheks valiti major K. S. dipl. J. Madise. Juhatusliikmeteks valiti kaasvõitlejad E. Koppel, J. Põhjala, E. Nurk ning R. Poola.

E. V. aastapäevade tähistamisi

Saksamaal tähistatakse E. V. aastapäeva teadaoleval järgmistes keskustes:

19. veebruaril:
Sennestadti Beckhofi asulas kell 17. Palvus õp. T. Põld. Osavõtust teatada: Hr. Kannast, 4816 Sennestadt, Beckhofsiedlung 32.

Oldenburgi „Eesti Majas". Peokõneleja J. Särev. Kontsertaktuse algus kell 15.

20. veebruaril:
Lübeckis, eestlaste „ajaloolises restoranis" Kulmbacher Bierhaus kell 15.30. Peokõneleja J. Västrik.

26. veebruaril:
Schwetzingeni rest. „Wienerwald" kõrvalsaalis kell 19. Korraldaja Heidelbergi Piirkonna E. Rahvuskoondis. Peokõneleja A. Joonson.

Nürnbergi rest. Eberhardshof kell 19. Peokõneleja J. Särev.

Karlsruhe „Eesti Klubi" traditsiooniline õhtusöök rest. „Unter den Linden" kell 20. Osavõtust teatada: A. Kalju, 75 Karlsruhe, Hirtenweg 16, telefon: 6 11 78.

Hamburgis YMCA majas, An der Alster 40, kell 17. Peokõneleja J. Västrik.

4. märtsil:
Stuttgarti Piirkonna E. Rahvuskoondise korraldusel Bad Cannstadti „Schwabenbräus" kell 18.

Münchenis „Haus der Begenung" (Rauchstr.), kell 19. Palvuse peab diakon E. Soosaar, peokõne J. Särev.

11. märtsil:
Geislingenis rest. „Sonne" ruumes kell 19. Palvuse peab praost M. Vaher, peokõne E. Soosaar.

12. märtsil:
Frankfurtis. Lokaal selgumata. Peokõne peab E. Reisenberg.

Vastavalt oludele ja kohalikele jõududele on enamikel koosviibimistel ka kontsertosa, rahvatantse, deklamatsioone jne. Teadaolevalt on ainus esineja väljastpoolt pr. Eva Tamulenas-Rasmussen Taanist, kes esineb Oldenburgis.

E. V. AASTAPÄEV BELGIAS

Liège'is korraldavad leedulased koostöös Belgia Eesti Seltsiga ühise, kahe Balti vabariigi aastapäeva tähistamispeo 4. märtsil. Leedulased esinevad rahvatantsudega, eestlased koorilauluga. Esineb koor „Leelo" Düsseldorfist koos BES laulukooriga, mida juhatab V. Laidsaar. Peokõne peab ajakirjanik A. Joonson Saksamaalt. Kõne tõlgitakse leedu ja prantsuse keelde.

Mälestame eesti suurmehi

4. veebruaril 25 aasta eest suri Rootsis end. Riigikogu liige ja eesti „protestantliku liini" vaimulik, Tallinna Pühavaimu koguduse õpetaja Theodor Tallmeister, kes oli sündinud 9. aprillil 1889. a.

5. veebruaril saanuks 90-aastaseks eesti põllumeeste poliitik, mitmekordne Riigikogu liige ja haridus- ning siseminister dipl. agr. Jaan Hünerson, kes sai 1932. a. Tartu Ülikooli audoktoriks seoses ülikooli 300-aastase juubeliga. Ta oli palju aastaid Eesti Skaudisõprade Liidu esimeheks ja üks eesti skaudiliikumise reformaatoreid. Ta hukkus kusagil vene tühimaade teadmatuses.

8. veebruaril 50 aasta eest suri järelärkamisaegne luuletaja Ado Reinwald, kes oli sündinud 7. dets. 1847. a. Kes meist ei tunneks tema laulu „Kuldrannake"?

10. veebruaril saanuks 85-aastaseks taani vabatahtlike juht Eesti Vabadussõjas, kolonelleitnant Gustav Borgelin, VR I/2 ja II/3. Ta suri mõne aasta eest Taanis.

15. veebruaril saanuks 100-aastaseks esimene Eesti Apostliku Õigeusu Kiriku metropoliit Aleksander (kodanliku nimega Paulus). Ta suri Rootsis 18. oktoobril 1953. Metropoliit Aleksander tõmbas eesti ortodoksse kiriku Moskva alluvusest välja ja allutas selle Konstantinoopoli patriarhile. Tal on suured teened selle kiriku ümberkujundamisel teiseks eesti rahvakirikuks. Oma ameti tõttu oli ta ka Riiginõukogu liige.

19. veebruaril saanuks 100-aastaseks kontradmiral Johan Pitka, VR I/1, vabadussõjaaegne Eesti laevastiku ülem ja soomusrongide isa. Ta jäi vene okupatsioonivägedele vastupanu organiseerimisel 1944. a. sügisel vaenlase kätte ja tema saatuse kohta puuduvad autentsed andmed.

23. veebruaril 35 aasta eest suri andekaim eesti karikaturist Otto Krusten, kes töötas „Päevalehe" toimetuse koosseisus. O. K. oli sündinud 18. juunil 1888. a.

24. veebruaril 110 aasta eest sündis kirjanik Eduard Bornhöhe (Brunberg). Tema sulest pärinevad mitmed ajaloolised kangelasromaanid eesti ainetel. Neist tuntuim romaan „Tasuja", E. Bornhöhe suri 17. novembril 1923.a.

Saksamaa eesti suvepäevad Stockholmi E. Meeskooriga

Tundub tõenäolisena, et Stockholmi Eesti Meeskoor, sooritades ringreisi Saksamaal, kaunistab mõlemaid eestlaste suvepävi (24. juunil Münsteris ja 1. juulil Geislingenis) kontsertosaga. Põhimõtteline nõusolek on Rootsist juba tulnud.

Vene „luksusautod" valuuta vastu kinkimiseks jälle saadaval

N. Liidu Vneshpossõltorgi litsendiaadid USA-s teatavad, et dollarite eest on omastele kodumaal kinkimiseks jälle saadaval nõukogude sõiduautod. Uue autotehase poolt välja lastud „Zhiguli VAZ 2101" maksab 3275 dollarit; 4-mootoriline sõiduk omab 62 PS.

Saadaval on ka „Moskvitsh 408 I.E.", mille hind on 3009 dollarit 50 centi, ja väikeauto „Zaporozhets ZAZ 966" hinnaga 2012 dollarit 50 centi. Hinnad on kõigil autodel üleskruvitud, kuid dollarites maksetuna on siiski umbes pool sellest, mis need autod raudeesriide taga maksavad rublades.

Hinnad saksa rahas nähtuvad meie lehes toodud kuulutusest.

Juubilare

Praost M. Vaher 75 a.

Geislingenis tähistas oma 75-a. juubelisünnipäeva Saksamaa eestlaste usuelu korraldaja, praosti k. t. Maks Vaher.

Juubilar on Vana-Otepää mehi. Ta lõpetas Tartu Ülikooli usuteaduskonna 1924. a. ja pidas prooviaastat Põlvas. Aastal 1925 sooritas ta konsistooriumi eksamid ja valiti samal aastal Avinurme koguduse õpeajaks. Aasta hiljem valiti ta Viljandimaale, Paistu koguduse hingekarjaseks. Seal ta tegutses kuni 1944. aastani, kodumaalt põgenemiseni, olles olnud ka Viljandimaa abipraost, Viljandis Haridusseltsi Gümnaasiumi usu- ja ladinakeele õpetajaks nig K. L, Sakala Maleva vaimulikuks.

Paguluses oli juubilar vaimulikuks Augsburg-Hochfeldis ja Augsburgi eesti gümnaasiumi õpetajaks. Viibis viekümnendate aastate vahetusel Prantsusmaal, kus organiseeris EELK koduduse. Naasnult tagasi Saksamaale määrati ta Saksamaa eesti praosti kohustetäitjaks ja Baden-Württemberg! eestlaste õpetajaks.

Akadeemiliselt kuulub juubilar Eesti Üliõpiaste Seltsi vilistlaskonda.

Kpt. L. Laurson 75 a.

Argentiinas tähistas oma 75-a. juubelisünnipäeva kapten Leo Laurson, VR 1/3.

Juubilar on Konguta kooliõpetaja poeg, õppinud Treffneri gümnaasiumis, Petrogradi ülikooli õigusteaduskonnas, Riia kommerstinstituudis ja Tsugujevi sõjakoolis. Võttis I Maailmasõjast osa kompanii ülemana ja astus staabikaptenina Eesti rahvusvägedesse. Oli esimene E. V. sõjaväeline esindaja Soomes, hiljem sv. Staabi II osakonna teenistuses. Läks reservi 1921. aastal. Teenis seejärgi välisministeeriumis, ajakirjanikuna välismaal, ametnikuna Argentiina peakonsulaadis Helsingis ja 1934.—1940 Hispaani saatkonnas Tallinnas. Oli K. L. Tallinna Malevas malevkonnapealik.

L. Laursoni sulest ilmus mõningate aastate eest meie lehes pikem seeriakirjutus Julius Kuperjanovist.

Kunstnik J. Naha 70 a.

Oma 70-aastast sünnipäeva tähistas Münchenis nimekas eesti kunstnik ja graafik Johan Naha.

Juubilar on päritolult Riia eestlane. Ta lõpetas vanameister G. Reindorffi graafikaklassi juba aastal 1927 ja on viibinud kunstiala täiendusreisidel Pariisis, Viinis, Budapestis, Roomas, Berliinis, Helsingis, Londonis jne.

J. Naha toodangust pärineb kõige ilusam eesti kirjamarkide seeria — Eesti linnad. Tema sulest on pärit kaugelt üle 300 eksliibrise, valdavalt puugraviüre ja palju muud, milledel jäädav kunstiline väärtus. Temalt on graafika kõrval ka akvarell- ja õlitöid, ent need pole ületanud tema kuulsust graafikuna ja puulõikajana. Õtse lugematul arvul (ja mitte ainult eestlastele!) on temalt pärit embleeme, plakateid, etikette, aunaadresse ja tarbekunsti illustratsioone.

Konsul A. Linkhorst 60 a.

1. veebruaril tähistas New Yorgis oma 60. juubelisünnipäeva konsul Aksel Linkhorst.

Juubilar pärineb Järva-Madiselt. Lõpetas Tallinna Reaalkooli ja Tartu Ülikooli majandusteaduskonna 1936. Kuulus E. V. välisteenistusse juba 1935. a. Esimene välisteenistuse post oli tal Pariisis ja siis Stockholmi Eesti saatkonnas.

Pärast pöördelisi sündmusi Eestis ja pärast seda, kui Rootsi häbiväärselt oli tunnustanud Vene okupatsiooni Baltikumis, rakendus juubilar eesti organisatsioonide teenistusse: ta oli tegev Eesti Komitees, Eesti Abistamise Komitees ja 1946—1949 peasekretärina Rahvusfondis. Töötas Rootsi Kaubanduspanga väliskorrespondendina ning enne USA-sse asumist a.-s. Misomex eksportosakonna juhatajana.

Aksel Linkhorsti artiklid välispoliitilise analüüsi alal on olnud loogilised ja kained. Ta on võtnud osa rahvusvahelistest konverentsidest Rootsi Eestlaste Eisnduse väliskomisjoni esimehena.

Alates 1. maist 1967 töötab Aksel Linkhorst E. Vabariigi esinduses New Yorgis ja teda tunnustatakse USA võimude poolt ku E V. ametkonsulit.

Akadeemiliselt kuulub juubilar korp! Fraternitas Estica vilistlaskokku.

Eesti teadlane rahvusvahelise tunnustusega

Eesti silmapaistev ja viljakas teadlane professor dr. phil. nat. Edgar Kant on geograafina leidnud ka internatsionaalse tunnustuse. Tema elutöö on sedavõrd suur ja ulatuslik ning mitmekülgne, et see vajab rohkem,

kui tavalist ajalehe juubelikirjutust seitsmekümnendaks eluaastaks.

Kuidas Edgar Kanti kui teadlast hindavad tema Rootsi kolleegid, seda loeme Lundi Geograafia Instituudi poolt Edgar Kantile tema pensionile mineku puhul 1967. a. pühendatud teose „Studier tillägnade Edgar Kant" eessõna laudatios, kus seisab peale muu: „Professor Edgar Kant on oma tööga tugevalt mõjustanud Rootsi geograafilist uurimist nii põhikäsitluses kui ka metoodilises ja ainestikulises suunamistes. . ."

*

Edgar Kant on sündinud 21. veebr. 1902 Tallinnas. Õppinud Westholmi Gümnaasiumis, kuulunud Vabadussõjas Tallinna kooliõpilaste pataljoni ja lõpetanud Tallinna Kolledzhi 1921 ning Tartu Ülikooli loodusteaduskonna mag. geogr. kraadiga 1928. a.

Kanti peamiseks huvialaks kujuneb antropogeograafia. Juba üliõpilasena ilmus tema sulest 1926. a. „Tartu. Linn kui ümbrus ja organism", Tartu linna käsitlevas koguteoses „Tartu", saades selle eest Pariisis asuva „Société de geographie Commercial" auhinna.

Nii oma stuudiumi aastate kestel kui ka hiljem on Kant teostanud palju uurimisreise: Soomes, Rootsis, Norras, Poolas, Tshehhoslovakkias, Ungaris, Austrias, Jugoslaavias, Itaalias, Prantsusmaal, Põhja-Aafrikas ja Saharas.

Pagulasaastatel Rootsis elunedes jätkuvad reisid: Ojamaal, Ölandil, Taanis ja Lääne-Saksamaal. Korduvalt on ta juhatanud geograafide ja üliõpilaste ekskursioone mitmel maal.

Kant on teaduslikult edasi töötanud 1928. a. Viini Maailmakaubanduse- ja Tehnika ülikoolides ja St. Galleni Kaubandusülikoolis Shveitsis. A. 1929 tööstab K. Göteborgis ja Maailmamajanduse arhiivis Hamburgis ning 1931—32 Rockefelleri fondi stipendiaadina Pariisi Grenobli ja Amsterdami ülikoolides. Tartu Ülikoolis toimib Kant 1928—31 õppeülesande täitjana majandusgeograafia alal. Kaistnud väitekirja „Bevölkerung und Lebensraum Estlands" omandas ta dr. phil. nat. teaduliku kraadi 1934. a. ning jätkas tööd a. 1934—36 majandusgeograafia dotsendina ja 1936. a-st korralise professorina. Tegutsenud õigusteaduskonna prodekaanina 1936—38 selle teaduskonna majandusosakonna juhatajana ja hiljem, kui majandusteaduse osakond õigusteaduskonnast lahutati, valiti Kant majandusteaduskonna esimeseks dekaaniks. Ajavahemikul 1938 kuni 19. juulini 1940 oli Kant ülikooli prorektoriks.

Ta on olnud Eesti Kirjanduse Seltsi Kodu-uurimistoimkonna liige ja hiljem sekretär, Akad. Majandusteaduse Seltsi juhataja, lektor Eesti Kõrgemas Sõjakoolis, Eesti atlase toimetuse liige, Eesti Loodusvarade Instituudi liige, Eesti Konjunktuurinstituudi liige, Eesti Klutuurkapitali Nõukogu liige, Eesti maakondi kirjeldava koguteose „Eesti" toimetajaid ja kaasautor, Eesti Rahvuslaste klubide ajakirja ERK peatoimetaja ning ajaleht „Vaba Sõna" asutajaid ja peatoimetaja 1933.

Prof. E. Kant nimetati 13. aprillil 1938. a. E. V. Presidendi poolt Eesti Teaduste Akadeemia liikmeks ja valiti akadeemia humanitaarteaduste Sektsiooni juhatajaks ja akadeemia presiidiumi liikmeks.

Eesti okupeerimisel N. Liidu poolt tagandati Kant 19. juulil 1940 Tartu Ülikooli tööst.

Saksa okupatsiooni ajal täitis Kant Tartu Ülikooli rektori ülesandeid, mil ta rasketes olukordades tegi tänupälvivat tööd meie rahvusliku ülikooli heaks. Siinkohal võib ka märkida, et prof. E. Kant oma kirjaga 12. 8. 1941 Saksa kõrgemale sõjaväe juhatusele nõudis Eesti omariikluse taastamist ja luba rahvuslike vägede loomiseks.

Eesti taasokupeerimisel Nõuk. Liidu poolt 1944. a. septembrisl siirdub Kant Rootsi, kus algab tööd Lundi ülikooli geograafia instituudis. Selle ülikooli majandusteaduskonna rajamise kui ka instituudi sisseseadmise tööd lasusid prof. Kanti õlgadel. 1963—67 töötab K. Lundi ülikooli majandusgeograafia korralise professorina.

Edgar Kant on Soome Maadeteaduse Seltsi korrespondeeriv liige, Rootsi Antropoloogia ja Geograafia Seltsi väismaine liige, Balti Uurimisinstituudi asutaja- ja juhatusliige Bonni ülikooli juures, Ruumiuurimise ja planeerimise akadeemia (Hannoveris) korrespondeeriv liige, Internatsionaale Teaduste Akadeemia (Pariisis) korraline liige, Neuchateli Geograafia Seltsi korresp. liige, Genfi Geograafia Seltsi korresp. liige, Rahvusvahelise Rahvastiku-Uurimise Unioni korraline liige, Rahvusvahelise Sotsioloogia Instituudi korraline liige, Hollandi Kuningliku Geograafia Seltsi auliige, Lundi Geograafia Ühingu auliige, Rootsi Kungl. Humanistika Vetenskapssafundet'i korr. liige, Rahvusvahelise Geograafia Unioni oskussõnade sektsiooni korr. liige.

Prof. Kant on saanud eriaegdel mitmeid Eesti, Rootsi ja Prantsuse aumärke.

Kanti teaduslik produktsioon, kaasa arvatud ka vähemad tööd, ulatub 400 piiridesse. Tartu aastail ilmusid Kanti tööd peamiselt eestikeeles ja Lundi päevadel rootsikeelsetena. Paljud K. tööd on ilmunud ka inglise, prantsuse ja saksa keeles või resümeega ühes neist keeltest.

Kanti suurimaks teoseks kujuneb tema mitmekülgne geograafia oskussõnade leksikon, mille juures ta on töötanud juba aastaid ja millist tööd ta praegu innukalt jätkab.

Prof. E. Kanti õpilased nii Kodu-Eestis kui ka vabas maailmas soovivad sügavas austuses ja suures tänutundes oma armsale õpetajale parimat tervist ja jõudu edaspidiseks tööks ja ka rahvusvahelise tähtsusega suurteose lõpuleviimiseks.

Voldemar Palm

Teadmisväärset lühidalt

„Operation Phoenix" tähendab surma kommunistidele. USA keskluureagentuuri CIA mitmetest „operatsioonidest" Vietnami rindel ja tagalas „Operation Phoenix" tähendab kommunistlike terrorisalkade ja tsiviilkommunistidest juhtide kõrvaldamist surmamise teel CIA sala-agentide poolt.

Briti troonipärija teenistusse väikkemale sõjalaevale. Briti kaitseministeerium teatas, et Walesi prints (troonipärija), kes seni teenis juhitavate missiilte destroieril „Norfolk", viidi üle teenistusse pool väiksemale laevale, 2450-tonnisele fregatile „Hermione", kus tema kui noore ohvitseri vastutus on suurem.

Juudi immigrandid halvemad kui relvade saatmine. Liibanoni peaminister Saeb Salam protesteeris N. Liidu kaubandusminister Nikolai Patolitshevi ees viimase külaskäigul, et juudi väljarändajate saabumine N. Venemaalt Iisraeli on araablastele halvem, kui relvade saatmine Iisraelile.

USA sõjajõududes palgad 5140 kuni 45 074 dollarini aastas. Viimase palgakõrgenduse põhjal on USA sõjajõududes noorsõduri kogupalk aastas 5140 dollarit, sellest puhtas rahas 288 doll. kuus. Täiskindral ja admiral saavad aastas 45 074 dollarit. Ohvitser saab 2. leitnandina aastas 9133 doll. ja allohvitser kõrgeimas astmes, seersantmajorina — 15 184 dollarit.

Udu eemaldamise masin kuninganna Elizabethi külaskäigul Taisse. Briti kuningann Elizabeth II külaskäigu puhul Taisse oli muude idamaiste ettevalmistuste hulgas ettenähtud ka udu kõrvaldamise masina rakendamine, et kuningannal oleks ilus väljavaade Tai Chiang Mai mägestikupiirkonna loodusele.

Norra riigi 1100. aastapäev. Norra pühitseb tänavu oma iseseisva riigi loomise 1100. aastapäeva. Pidustused algavad 17. mail pealinnas Oslos Konstitutsiooni Päevaga. Kuu hiljem, 17. juunil, on suured pidustused Stavangeris kuningas Olavi osavõtul.

Poolehoidu küll, mitte aga rublasid. Neegritar Fanis Jordan tegi N. Liidus kõneringreisi toetuse saamiseks USA-s mõrva pärast kohtu all oleva õe Angela Davise protsessiks. Poolehoid olnud tohutult suur, kuid raha pole antud rublatki, teatas neegritar USA-sse tagasi jõudes.

Vasaliriikide missilid N. Vene valral-leitn. Karoly Csemi avaldas, et nn. Varssavi pakti riikide sõjajõudude interkontinentaalsed missilid on Nõuk. Liidu valve all, kuid kohaliku ulatusega raketid on vasallriikide väeosade regulaarseks relvastuseks.

Vietnamis avati USA baaside väravad prostituutidele. USA väejuhatus Lõuna-Vietnamis tegi korralduse, et „kohalikke naisisikuid" võib lasta USA sõjaväebaasidesse külalisteks, mille sisuks on, et baaside väravad avatakse avalikele naistele.

Välismaa krediitkaardid Tallinnas kehtima

Välismaa turistidele raha kulutamise kergendamiseks hakatakse Tallinnas ja veel mitmes N. Liidu turismilinnas, kaasa arvatud Moskva ja Leningrad, alates 1. aprillist k. a. arvete maksmisel ja ostude tegemisel vastu võtma läänerliikides tarvitusel olevaid krediitkaarte. Välismaalasel ei ole sel juhul tarvis maksta sularaha, vaid tema maksusumma esitatakse väljamaksmiseks krediitkaardi väljandnud välisfirmale, kelleks enamuses on pangad.

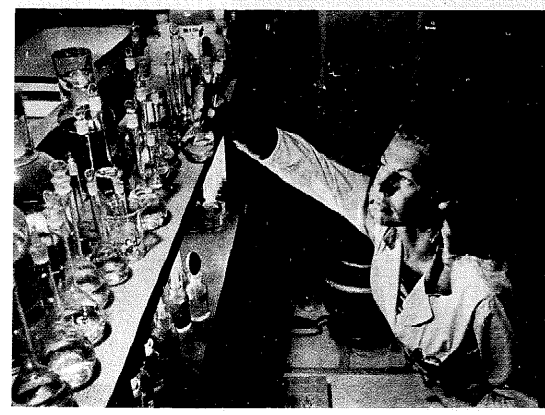

Eesti neiu - silmapaistev USA aatomkeemik

Teaduslikes töödes aatomiuurimise ala, mis ilmunud USA-s erialastes ajakirjades, eritrükistena Lancaster Press, Inc. poolt Pennsylvanias USA-s, või North Holland Publishing Company väljaannetena Amsterdamis, Hollandis, esinevad uurimistööde autoritena järgmised nimedekombinatsioonid:

Y. Y. Chu, E. M. Franz ja G. Friedlander;

E. M. Franz ja G. Friedlaender;

A. E. Norris, G. Friedlaender ja E. M. Franz.

Eemalseisja võib vaevalt tulla mõttele, et nendes teaduslikes „tiimides" esinev E. M. Franz tähendab Eena-Mai Franzu, tütarlast Tartust, kes 1944. a. oma ema, Tartu Vanemuise teatri asjaajaja Johanna Franzy (hiljem teises abielus Kase) käekõrval asus põgenikuteekonnale ja on ennast üles töötanud Ühendriikide kuulsa teadusliku uurimisasutuse, Brookhaven laboratooriumi teaduslikuks töötajaks.

Põhiliselt olles analüütiline keemik, on Eena-Mai Franz juba mitu aastat töötanud uurimismeeskonna liikmena katsetel, milledest loodetakse senisest selgemat arusaamist põhilistest jõududest, mis seovad aatomeid kokku looduses.

Katse on jämedates joontes järgmine: abinõuks on vaheluuv gradient sünkroton, mille tähtsamaks osaks on poole miili pikkune ringikujuline vaakuumtuub, mis ümbritsetud 240 magneedist. Sellesse tuubi lastakse suure kiirusega liikuma biljonid prootonid (positiivse elektri algosa). Magneedid suurendavad prootonite kiirust ja jõudu, kuni nad liiguvad enam kui 185 000-miillise kiirusega sekundis ja energiaga kuni 33 biljonit elektroon-volti. Siis paigutatakse prootonite teele ette katseaine. Edasitormavate prootonite ja katsematerjaline vahelise kokkupõrke jõud tekitab suure arvu aatomite allosi.

Brookhavenis ja mitmes USA ülikoolis toimetatud kirjeldatud katsetel on seni nendest „kokkupõrgetest" tehtud 413 000 fotoülesvõtet, millede uurimine on teadlastele andnud hoopis uue pildi prootonite „käitumisest".

Nagu Brookhaveni teadusliku asutuse sisemine perioodiline väljaanne kirjeldab, veedab Eena-Mai Franz mõnikord uurimismeeskonna liikmena kuni hommikul kella 2-ni sünkrotoni ruumis ja selle järele rakendab „vanamoelise keemia" katseklaase sünkrotonis prootonitega „pommitatud" katsematerjali analüüsimiseks.

Noor eesti naisteadlane on mitmekülgne sportlane, eriti väljapaistev aga tennises. Brookhaveni ajakirja esindajale, kes Eena-Mai Franzu intervjueeris, ütles ta, et ta on veendunud antikommunist. Pole ka ime: punased mõrvasid tema venna ja küüditasid tema isa Siberisse. Ta hindab Ameerikat rohkem kui paljud päris-ameerikased. Kuid samal ajal ta ütles: „Ühendriigid on alati olnud väga naiivid, kui on tegemist olnud kommunistidega. Meie anname neile liig palju järele." Ameerika ajakirjanik kirjeldab, kuidas ema ja tütar põgenesid 1944. a. Eestist ja selle järele ligineva punaarmee eest Berliinist — ikka mõni samm venelastest ees.

Eena-Mai Franzu ema Johanna Kase on praegu New Yorgi Eesti Haridusseltsi asjaajaja ja Eesti Maja mänedzher.

Muide, Brookhaven laboratooriumis on oma tublidust tõendanud ka teisi eestlasi. Kui korraldati esimene Kuu pealt toodud kivide ja mulla väljapanek, valmistati seadmed väljapanekuks asutuse masinate osakonna meistri eestlase Alex Hansoni juhtimisel.

„Suur vene teadlane" Tartu „Burdenko tänavalt"

Tuntuim eesti bioloog ja ornitoloog, Tartu Ülikooli prof. Erik Kumari kirjutab vene keeles ja okupantide häälekandjas „Sovjetskaja Estonia" „suurest vene teadlasest", akadeemik Karl Maksimovitsh Baerist" ja teeb ettepaneku, et asutatakse temanimeline muuseum.

Jutt on muidugi Eestis, Piibe mõisas sündinud Karl Ernst von Baer'ist, loodusteadlasest, kes elas aastail 1792 kuni 1876 ja kes loodusteadlasena omab maailmas võrdse nime Charles Darwiniga ning kellele on Tartu Toomemäele püstitatud ausammas.

Prof. Kumari kirjutab:

„Baer õppis Tartu Ülikoolis ja oli üks loodusuurijate seltsi asutajaid (1853), milline selts on nüüd tõmmatud Eesti Teaduste Akadeemia hõlma alla. Oma viimasel kaheksal eluaastal oli Baer selle seltsi esimeheks.

Baeri osale teadusemaailmas ei pruugi ma vihjatagi. See on üldiselt tuntud. Vaatamata sellele on suure teadlase teaduslik pärand oma kodumaal embrionaalses seisundis. Tuntud sovjeti teadlane ja Baeri-uurija Pavlovski avaldas aastal 1965 Tartut külastades oma imestust selle üle, et Baeri kodulinn on olnud nii passiivne suure teadlase pärandi osas ja isegi tema elumaja (Burdenko tän. 4) pole veel mälestusmuuseumiks muudetud.

Seejuures on Tartus, Tallinna muuseumides ja arhiivides palju materjale Baeri kohta. Kahjuks on see täna peaaegu unustatud. Loodusuurijate seltsi omandiks oli August Weizenbergi poolt valmistatud Baeri büst Carrara marmorist."

Edasi lubab prof. Kumari „anda vabaks" Baeri endine elumaja — muuseumiks. See maja on hetkel meditsiinilise kooli kasutada. Veel juhib Kumari tähelepanu sellele, et „vene teadlase" Baeri ausamba Toomemäel on valmistanud vene kujur Opekushin.

Karl Ernst von Baeri, teadusliku embrioloogia kui teaduse rajaja, sajas surnapäev on 28. novembril 1976. Küllap prof. Kumari, tundes sovjetielu bürokraatia aeglust, tahab juba aegsasti alustada, et nimetatud tähtpäevaks võidakse Baeri muuseum avada.

Lääs ja Jda

Üks Lääne-Saksamaa majandusinstituut on arvestanud välja keskmise tööstustööliste bruttokuuteenistuse Idas ja Läänes, võttes arvesse töötasude ostujõudu (saksa markades). Nii võis USA tööstustööline, kui Lääne tipp-sissetulekuga töötaja tuua kuus kolm korda niipalju ostujõudu koju, kui tipp-sissetulekuga tööline Idas — s. o. DDR-is (Saksamaa vene okupatsioonitsoonis), viimane omakorda teenib umbkaudu võrdselt itaallasega. Allpool brutto-kuusissetulekute tabel saksa markades ja ostujõu järgi:

USA	1760
Taani	1540
Rootsi	1520
Saksa Liiduvabariik	1165
Hollandi	1110
Suurbritannia	1060
Shveits	1050
Belgia	1000
Prantsusmaa	870
Austria	760
Itaalia	690
Jaapani	640
Hispaania	400
Portugal	260
* * *	
DDR (Saksamaa vene tsoon)	692
Tshehhoslovakkia	560
Jugoslaavia	515
Nõukogude Liit	460
Poola	450
Ungari	405
Bulgaaria	330
Rumeenia	260

„VÕITLEJA“ AASTATELLIMISHINNAD AUSTRAALIA ja UUS-MEREMAA: $ 8,—; INGLISMAA: £ 3,—; KANADA $ 10,—; ROOTSI Kr. 40,—; SAKSAMAA DM 24,—; USA $ 10,—. Nimetamata maades vastavalt saksa hinnale.

VÕITLEJA

„VOITLEJA“ KUULUTUSHINNAD Otsimiskuulutused: AUSTRAALIA ja UUS-MEREMAA $ 1,50; INGLISMAA £ 0,70; KANADA ja USA $ 2,—; ROOTSI Kr. 10,—; SAKSAMAA DM 5,—. Surmakuulutused DM 0,40 mm ja ärikuulutused DM 0,50 mm.

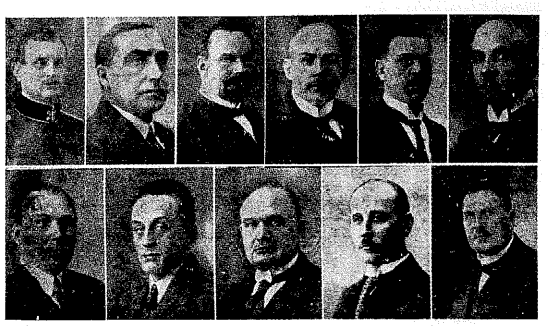

Kas tunned?

Kes valitsesid Eestis 50 aasta eest, kui Eesti Vabariik 1922. aastal oma neljandat iseeisvuspäeva tähistas?

Aiates 25. jaanuarist 1921 oli ametis põllumeeste kogude, tööerakonna ning krisiliku rahvaerakonna koalitsioon Riigivanema K. Pätsi juhtimisel. See, järjekorras VI Eesti Vabariigi Valitsus (neile oli eelnenud kolm Ajutist Valitsust) oli ametis kuni 21. novembrini 1922 ja andis teed põllumeestekogude ja tööerakonna koalitsioonivalitsusele, kus Riigivanemaks oli juba J. Kukk.

Juuresolevalt vähendatud foto „Päevalehe“ veergudelt, mis tollase rotatsioonitrükina veei küllaltki selge.

Pildil ülemises reas vasakult: sõjaminister kindralmajor Jaan Soots, välisminister Ants Piip, teeduminister Karl Ipsberg, hariduisminister Heinrich Bauer, töö-hoolekandeminister Chr. Kaarna ja rahaminister Georg Vestel.

Alumises reas vasakult: kaubandustööstusminister Juhan Kukk, põllutööminister Bernhard Rostfeldt, Riigivanem Konstantin Päts, siseminster Karl Einbund (hiljem K. Eenpalu) ja kohtuminister Jaak Reichmann.

„Tallinna börse kursisedel“

Viiekümne aasta eest, Eesti Vabariigi 4. aastapäeval noteeriti „Tallinna börse kursisedelil“ valuutasid järgmiste kurssidega. Olgu vaid meeldetuletuseks märgitud, et Eesti rahaüksus oli tollal alles „mark“. Hiljem teatavasti muutusid 100 marka üheks krooniks.

	Ostjad	Müüjad
1 naelsterling	1 462	1 465
1 dollar	327	330
100 Saksa riigimarka	115	116
100 Soome marka	690	700
100 Rootsi krooni	8 450	8 500
100 Taani krooni	70 000	7 500
100 Prantsuse franki	3 000	3 030
100 Hollandi guldenit	12 650	12 700
100 Läti rubla	120	131
1 kuldrubla	165	—

Kolm süsteemi, vägivallaga ja ilma

Käesoleval ajal võistlevad oma eluõiguse ees maailmas kolm majanduslikku süsteemi; kaks nendest eksisteerivad rahva enamuse tahtel demokraatlike vabadustega, kolmas vähemuse tahtel enamuse üle ning diktatuuri abil.

Need oleksid:

— Kapitalistlik majandussüsteem demokraatlike vabadustega,

— sotsialistlik majandussüsteem demokraatlike vabadustega,

— kommunistlik majandussüsteem diktatuuriga ja demokraatlike vabadusteta.

Demokraatlike vabaduste all tuleb mõista: sõna-, trüki-, koosolekupidamise vabadust ja religiooni tunnustamist, poliitiliste organisiatsioonide ja parteide organiseerimise ja tegevuse vabadust, kohut põhiseaduse sõltumatu kaitseorganina, kusjuures riigi valitsemine on antud rahvaesinduse poolt kujundatud valitsuse kätte. Viimane luuakse ühe erakonna liikmeist, kui see sai valimistel üle 50 % häältest, ehk siis kahe, kolme või mitme erakonna koalitsiooni korras. Nende erakondade esindajad rahvaesinduses, kes ei võta osa maa valitsemisest, kujundavad opositsiooni, jälgivad valitsuse tegevust kritiseerides, esitavad seaduseelnõusid jne.

Kapitalistlikku majandussüsteemi kuuluva eraomandi ja tootmisvahendite riigistamise poolt võitleb praegusel ajal kaks majandussüsteemi: sotsialistlik ja kommunistlik.

Sotsialistlik majandussüsteem tahab eraomandit ja tootmisvahendeid riigistada järk-järgult seaduste alusel ja evolutsiooni teel. Ta võib selleks:

— Maksustada kõrgemate määradega eraomandit eesmärgiga, et omanikud selle ise likvideeriks riigile üleandmisega väikese tasu eest või

— riigistab ostuteel.

Eesmärgile, see on kommunismitaolisele elule jõudmine evolutsiooni teel on pikaldane ja kallis menetlus, likvideerib aga eraomandi viladeta, vanglateta, surmalaagriteta; toidu, riietuse ja elamispinna vähesuseta ja näljata. Langeb ära varandusi omavate füüsiline likvideerimine („klassivõitlus“). Eraomandi riigistamise protsess teoneb riigikorra raames ja otsevalitud rahvaesindajate — seega rahva — tahtel ning demokraatlike vabaduste maksvusel olles. Musternäide — Rootsi.

Kui eraomandi riigistamise protsess on kestnud — näiteks! — 150 aastat, siis on rahvas poolmärkamatult ning pikaajaliste harjumustega elanud sisse ülemineku kommunismile. Täpselt samuti „endastmõistetavusega“, nagu mõiste, et tootmisvahendid peavad kuuluma üksikisikuile.

Tänapäeval eksisteerivad kommunistlikud rezhiimid on võtnud omanikelt eraomandi revolutsioonilisel teel, relvajõu abil. Need rezhiimid on võtnud omanikelt tasu maksmata maad, majad, tööstused jne. ning andnud neile „rahvakurnaja“ (kulaku) nimetuse. See revolutsiooniline rezhiim on saatnud „kulakud“, perekondi lõhkudes, sundtöödele mahajäänud kolgastesse või siis erilaagritesse surema.

Venemaal hinnatakse kommunistliku majandussüsteemi kehtimapaneku ja kodusõja tagajärjel hukkunute või hukatute arvu 50 miljonile inimelule (a. 1917—1940).

Diktatuurile rajanev võim võtab rahvalt õiguse kaasa rääkida oma tööga loodud toodangu jaotamise kohta ja töö eest tasu maksmisel. Riik jaotab toidu ja tööstuskaubad ning määrab töötasud. On jäetud vaid üks vabadus: kiita ja ülistada kommunistlikku parteid ja valitsust. Riigivõim toetub kommunistlikule parteile ja kujutab endast seega ühe-partei-valitsust. Kes vaid julgeb rääkida demokraatlikest vabadustest, selle elukohaks määratakse surmalaager või hullumaja.

Eraomandi relvajõu abil riigistamine ja varandustega inimeste füüsiline likvideerimine toob kaasa alljärgnevaid nähteid:

— Endised suurte kogemustega ja teadmistega tootmisjuhid ja insenertehniline personaal istuvad surmalaagrites;

— uutel tootmisjuhtidel puuduvad kogemused ja teadmised;

— oskamatu juhtimise tagajärjel algab põllumajanduses ja tööstustoodangus kiire tagasiminek;

— tekib toidu ja tööstuskaupade puudus ja koos sellega rahulolematus;

— rahval kaob huvi ja hool töö vastu ja diktatuuri rezhiim annab kõikvõimalikke töid välja tükitöö alusel, mis vajab suurt büroopersonaali ning kisub inimesed eemale loova töö juurest;

— töö eest ei saa rahuldavat tasu maksta, sest tööline toodab vähe ning ebaproduktiivsed töötajad kantseleides söövad liiga palju tulu;

— kõigepealt annab end tunda suur toiduainete puudus. Kuna tshekisüsteemi ei „kõlba“ kehtima panna, siis valitsus korraldab ja reguleerib töötasusid ja kaupade hindasid selliselt, et rahval ei jätkuks raha kaupluste „tühjaksostmiseks“.

Näiteks on või ja vorstisaaduste hinnad kauplustes nii kõrged, et tavaline tööline jõuab neid osta ainult piiratud kogustes. Sellepärast on neid kaupu peaaegu alati saadaval.

Lihahinnad pole suhteliselt väga kõrgel ja seda saab enamvähem igaüks osta, kuid liha ilmub kauplustesse müügile vaid piiratud kogustes. Nisupüüli antakse kauplustesse vaid pühade (kommunistlike!) eel ja seda jätkub ainult 2 kg isikule.

Alles aastaks 1965, s. o. oma rezhiimi olemasolu 47. aastaks, oli NSVL oma toidukaupade toodanguga nii kaugele jõudnud, et kauplustes oli iga päev ja enamvähem piiramata kogustes müügil vaid leib, kartul ja juurvili.

Millest on tingitud N. Liidu toodangu mahajäävus võrreldes kapitalistlike maadega?

— Iga aastaga kasvav rahva passiivne vastupanu ühepartei diktatuurile;

— järjest langev tööjõudlus (võrreldes jälle kapitalistlike maadega!) madalate töötasude pärast;

— üleminek eraomandiga majandussüsteemilt otse kommunistlikule süsteemile, jättes vahele või hüpates üle sotsialistliku süsteemi.

Viimane ongi ja peaks olema kommunismile ülemineku ettevalmistavaks faasiks, s. o. kooliks.

Õige kommunism on see, mis areneb välja demokraatlike vabadustega sotsialistlikust riigist ja majandussüsteemist.

Kaasaegsetel kommunistlikel süsteemidel puuduvad loomulikud arenemisperspektiivid, sest nad on „ette hüpanud“ ja jätnud vahele sotsialistliku arenemisfaasi. Neil ei saa olla pikka eluiga, sest rahvaste kasvav hariduslik tase õõnestab neid rezhiime. Targemaks saava rahva enamuse tahtel ja survel peavad praegused kommunistlikud rezhiimid hakkama järk-järgult rakendama demokraatlikke vabadusi. See tähendab nende diktatuuride lõppu nende praegusel kujul.

Helsingi, Tammikuul

Havainto

L. R. S. Nr. 2

E. V. aastapäevaga ühenduses ilmuva kirjanduse hulgas leiame, et Välis-Eesti kirjastusel on ilmumas koguteos „Laiaööpmeline Soomusrong Nr. 2 Vabadussõjas“. Teose redigeeris, kasutades selleks mitu aastat, kirjanik-ajakirjanik Jüri Remmelgas. Selle raamatu saamise kohta ütles ta usutlejale järgmist:

„Ühel Tallinna Reaalkooli end. kasvandike koosviibimisel pöördus minu poole vanemapõlve realist, dr. phil. nat. kapten Edvin Reinvaldt, VR II/3, ja vabadussõjaaegne ülalnimetatud soomusrongi dessantpataljoni ülem ettepanekuga, et võtaksin redigeerimisele selle üksuse vabas maailmas viibivate veteranide poolt kirjapandud ja kogutud mälestused Vabadussõja võitluspäevilt. Ta oli lugenud minu sõja-triloogiat mõõdunud II Maailmasõja võitluste teemal ja arvas, et võiksin olla kohane mees selliseks tööks. Ettepanek tundus mulle huvipakkuvana ja ma võtsin selle vastu.

Rootsis, kus Lr. Sr. Nr. 2 veteranid on aastas kord harrastanud kooskäimist, oli neil valminud kaks annet stensiil-paljunduses. Need kirjutused läbi lugenud, hakkas mul pikkamööda kujunema tulevase teose ilme. Päevavalgust pidi nägema sõjaraamat, kuna algmaterjal sisaldas ju Eesti riigi ja rahva saatust kujundanud võitluste kirjeldusi.

Teiseks — oma mälestused on kirja pannud mehed, kelledele Vabadussõda oli suureks isiklikuks ja vahetuks elamuseks, mille tõttu nende kirjeldused on veel eriliselt värsked, püssirohulõhnalised, nagu otse pärast lahingut kirja pandud.

Kolmandaks — kõik eesti omariikluse kujunemisaegu kirjeldavad teosed vajavad tänapäeval selgitusi, kommentaare, et meie nooremale sugupõlvele lähemale tuua selleaegseid sündmusi, inimesi ja selleaegset olustikku. Kodumaal ajakirjanikuna tegutsemise päevilt tundsin paljusid Vabadussõjast osavõtnud nimekaid mehi isiklikult, teiste hulgas oli nende tuttavate rivis ka Soomusrong Nr. 2 ülem kolonelleitnant Jaan Lepp, VR II/2 ja II/3.

Suurel määral on selles teoses kasutatud tollase õppursõduri, hilisema kunstikriitiku mag. phil. Jaan Perti omariikluse kolmekümnendate aastate algul trükis ilmunud mälestusi. J. Pert pidas nimelt Vabadussõja esimesel poolel päevikut, märkides sündmusi üles päeviti, mille tõttu teose esimene osa tundub eriti värskena. Kuna J. Pert Rootsis 1951. a. kevadel „ära kadus“, tundmatuna teadmata paigas suri ning teadmatule kalmistule maeti, siis on tema traagilisele saatusele selles teoses pühendatud erikirjutus. Selle osalisena on saanud ka samal rongil võidelnud naised-vabatahtlikud ja tollane õppursõdur graafik Eduard Viiralt. Raamatu illustratsioonideks õnnestus saada Austraaliast Soomusrongide Diviisi insener Eduard Jürgensi, VR II/3, fotokogust originaalseid ja avaliikluseks seni tundmatuid fotosid.

Redigeerisin seda teost pikemat aega ja püüdsin olla õiglane ja hoolas oma ülesande ja mulle meeldiva töö suhtes. Pean ise seda tööd paremaks, mis ühe üksuse tegevuse kohta Vabadussõjas kirjutatud. Ma ei pea seda oma töö tulemuseks. Tänu kuulub esijoones 2. Soomusrongi veteranidele, kes eestlaste järeletulevatele põlvedele on andnud kingituseks mälestused oma mehetegudest ajal, mil selliseid tegusid enimalt vajati.“

Naistelinnad ja meestelinnad

Kirjutab Moskva valitsuse häälekandja „Izvestija“: „Hästi valgustatud ja esteetiliselt kujundatud tööstushallides puhub mõnus tuuleke, mida moodsad kliimaseadeldised esilemanavad. Aga suurtes ruumides pole kedagi, kes sellest tuulekesest mõnu tunneks. Ruumid on tühjad. Inimesed, kus te olete?“

Sest kui uues ja moodsas tekstiilvabrikus pidi töö ja toodangu start algama, selgus ka direktoritele, et plaanijad olid ühe pisiasja hoopis ära unustanud: muretseda ka tööjõudude eest!

Uue tekstiilvabriku jaoks, kus „10 000 paari õrnu ja sooje naistekäsi“ („Izvestija“ ütelus!) pidid tööle asuma, ei leidunud terves Kurski linnas, kus vabrik oli ehitatud, ühtegi õppinud tekstiiltöölist ja ei ühtegi tekstiiliinseneri või tehnikut.

„Linnas pole ühtegi õppeasutust tekstiil-alal“, kaebas vabriku direktor M. Hatsharjan, „ei tööliste ega mehaanikute ettevalmistamiseks. Neid ei saa ka mujalt tuua, kuna Kurski linnas puuduvad nende jaoks korterid, nende laste jaoks lasteaiad ja koolid.“

Moskvas tehtud plaanide bürokraadid olid küll teistele tähtsatele asjadele mõelnud. Vabrikus, kus puudub töövägi, on moodsad masinad — osalt välismaadelt ostetud! —, milledel plaani kohaselt pidi aastas toodetama 160 miljoni rubla eest kampsuneid ja aluspesu. Tööhallide seintel on töökangelaste pildid, kommunistide juhtide portreed ja — muidugi! — kõrgeteks töösaavutusteks kannustavad plakatid ja loosungid.

„Izvestija“ konstateeris: „Kõik see võrdub vedurile ilma ratasteta — palju auru, aga mingit liikumist“. Ja auru eest olid plaanijad tõesti muretsenud. Juba enne seda, kui suur tekstiiltööstus valmis sai, laekus selle büroodes hulganisti tellimisi. Nüüd peab direktsioon maksma narritud kundedele mitmeid miljoneid konventsioonitrahve.

Sarnased õhku-plaanimised esinevad N. Liidus tihti, sest uute käitiste asutamisel ei arvesta Moskva Gosplan (keskne riiklik plaanikomisjon) tööjõududega. Asukoha valik uutele käitistele tehakse hoopis teiste faktorite ajel: vaadatakse vaid sellele, kas on külladaselt vett ja jõuallikaid läheduses. Kõrgem aktsept tuleb Gosplani ülemuselt, kelleks on N. Liidu ministriteenõukogu esimehe asetäitja Baibakov.

Vene „plaanimisest“ tingituna puudub tänapäeval suurtes linnades vajalikul määral töökäsi ja 3 kuni 4 protsenti töökohtadest on vakantsed. Odessast kuni Vladivostokini, Tallinnast kuni Bakuuni, rivaliseerivad riiklikud firmad ja „pakuvad üle“, et saada vaid töötajaid: küll pakutakse tasuta lõunasööke kantiinides, küll suuremaid töötasusid.

Kõigile kroonulikele püüdlustele vaatamata jäävad aga töötajate huvid kaitseta. Kesk-Volga ääres on 82 000 elanikuga linn Kamiashan. Sealsetes tööstustes on neli korda rohkem töökohti naistele, kui meestele. Tulemus: 16 000-est töötavast naisest peavad 12 000 üksi elama, sest puudub vastav arv mehi! Sama lugu on ka Moskva lähedal Korablinis, kus kõikidest töötajatest linnas on vaid 20 protsenti mehed! Üks Moskva komisjon tegi tervenisti sajas linnas analoogilised väärplaanitsemised kindlaks: neljaskümnes linnas olid naised ja 60-es mehed rängas ülekaalus.

Ja nüüd küsib „Izvestija“: „Miks peab inimene minema tööle sarnasesse käitisse, kus tema huvisid ei kaitsta? See oli vanasti nii. Tänapäeval läheb töötaja sinna, kus teda ootatakse. Kurski kurb näide peaks olema õpetuseks.“

Valitsuse häälekandja teeb näo, nagu oleks N. Liidus töökohtade ja elukohtade valik vaba! Paberil ongi see nii. Tegelikult aga baseerub kogu sovjetlik elu — riiklikule suunamisele.

Kes oli eesti lendur Poell?

Mõne aja eest kirjutas „Komsomolskaja Pravda“ vene naisest, kes olevat „esimene naislendur“ ja nüüd 70-a. kooliõpetaja kusagil kirgiisi steppides. Ta nimi: Zinaida Kokorina. Kirgiisiasse kadus Zinaida Stalini puhastamiste ajal, olles olnud enne seda Moskva Osoaviahimi lennuosakonna juhataja.

Rääkides oma eluloost mainis vene „esimene naislendur“, et ta tänab selle eest, et ta pääsis omal ajal lennuõpilaseks, eestlasest instruktorit, kelle nimi Albert Poell (võib olla ka Päll, Poel, Põhl või midagi taolist, sest eesti nimede vene keelest tagasitõlgendamine on kaunis tänamatu!).

Z. Kokorina, olles näinud 1921. a. kord lennukit õhus lendamas, saanud otsekohe „kutsumuse“ ja noor keskkooli õpetaja astus Krimmi poolsaarel asuva lennukooli teenistusse — raamatukogu juhatajana. Selles koolis õppinud tollal rohkem kui 300 õpilast, venelasi, lätlasi, eestlasi, itaallasi, hindusid ja bulgaarlasi. Üks instruktor olnud ülalnimetatud eestlane Poell. Ta olnud pika kasvuga, vaikse iseloomuga ja tulnud tihti raamatukogusse. Noored armunud ja otsustanud abielluda. Zinaida rääkinud Albertile „augu pähe“ ja viimane võtnud teda kaasalendama ja isegi kursuse õpilaseks. Kaks päeva enne pulmi kukkus peigmees — pruudi silmade ees — oma lennukiga alla ja hukkus.

Lõpuks . . .

Utle, kus on soldatid . . .?

(Peatükk Miles Bramarbas'i raamatust „Die Offensive im Elmer“, Mönch-Verlag, Koblenz/Bonn. Vaba tõlge.)

Nõukogude Liidu pruunikspõlenud kommunistliku partei peasekretär avas poliitbüroo istungi ja andis esimeseks sõna sõjalise luure ülemale, Nikifor Mikrofonovitsh Lauschmannile (tähendab taksa keeles sala-kuulajat. Toim.):

„Seltsimehed! Meie hetkeline tähtsaim probleem on läänesaksa revanshistide võitlusjõudude asukoha kindlaksmääramine. Liiduvabariigi kogu sügavuses, Flensburgi ja Passau vahelisel maa-alal tehti kindlaks laialdane võrk soldateid markeerivaid isikuid, sealjuures aga ehtsate relvadega ning reaalse varustusega. Esitan mõningaid iseloomustavaid näiteid:

Petlikult on kindralstaabi akadeemia korrapidajat ohvitseri markeerinud üks blond filminäitleja, kes kandis seejuures merejõudude vormiriietust.

Kolm kraadepoissi — hipit —, kes olid mõningal määral riietatud nagu soomusgrenaderid, pakkusid meie 2.-le saatkonnasekretärile pärast seda, kui too oli kõnelenud Westfaaliahalli massmiitingul, talle müüa uut Põhja-Saksamaa kaitseplaani projekti. Nende hind: Juhul, kui neid selle tehingu pärast ei ülendata ülemkapraleiks, siis tuleb plaani ostjal asendada neile palga vaheraha.

Meie mees Koblenzis pole füüsiliselt enam võimeline läbitöötama kõiki neid vastukälvaid seisukohavõtte, mis saksa auastme-gruppide vahel on tekkinud; ta pole enam suuteline seda tohutut materjali tõlkima ja salajaama kaudu edasi andma. Mulle tundub, et meie vastane tahab sihilikult meid segadusse viia, kui kaptenite ametiühing pärast lõunat selle ümber lükkab, mis leitnantide ametiühing enne lõunat oli vastu võtnud. Ka siin tuleb küsida, kas on tegu ehtsate ohvitseridega või meid eksiteele viia tahtvate sabotaažhigruppidega. Meil on andmeid ja fotosid, et leitnandid esinevad lokitud juustega, juustevõrkudega, ning pärinevad filmist „Love Story“ ja nutavad avaliikluses edasi. Meie arvame: Liiduarmee ei viibi üldse enam Lääne-Saksamaal ja selle olemasolu seal petetakse meie agentidele vaid ette.“

Sellele järgnes poliitbüroos üldine mõistatamine. Arvamised läksid kaugelt lahku ja oletati kolmekordset saksa kavalust:

Tahetakse meelega näidata, et Liiduarmee pole enam Saksamaal — ta on lihtsalt ära, kusagil mujal.

Tehakse silmatorkav lavastus selleks, et peab silma torkama, et armee on siiski olemas!

Ja lõpuks, see armee on tõesti ja tegelikult ära, kusagil mujal!

Lauschmann ise asus viimase variandi uskujate poolele, kuid pärast seda, kui kaks marssalit olid arvamist avaldanud, et Liiduarmee on peitnud ennast Teutoburgi metsadesse. Partei peasekretär kippus uskuma Lõuna-Aafrika teooriat, et armee on salaja sinna paisatud. Peaminister arvas, et armee on paigutatud Albaaniasse. Ainult peaministri asetäitja veeklooettide alal ütles poolsosinal oma naabrile (mingi autonoomse vabariigi ülemnõukogu esimehele), kelle nime ta kunagi ei suutnud meeles pidada:

„Aga mis juhtub siis, seltsimees, kui nood läänesaksa revanshistid petavad meid sellega, et nad üldse ei peta? Mis siis?“